

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Кафедра сучасної української мови

**МОВНО-ЕСТЕТИЧНІ ЗНАКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ МОВИ ТВОРІВ
БУКОВИНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ)**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

здобувачка другого рівня вищої освіти
ОПП «Українська мова та література»
спеціальності 035 Філологія

Синюшкович Соломія Сергіївна

Науковий керівник:

кандидат філологічних наук,
доц. Шатілова Н. О.

Рецензенти: кандидат філологічних наук,
доц. Антофійчук А. М.;
кандидат філологічних наук, доцент,
голова методичного об'єднання суспільно-
гуманітарних наук Комунальної обласної
спеціалізованої школи-інтернату
І–ІІІ ступенів з поглибленим вивченням
окремих предметів «Багатопрофільний
ліцей для обдарованих дітей» Валігура Г.А.

До захисту допущено:

протокол засідання кафедри № 7

від «25» листопада 2025 р.

Завідувач кафедри _____ проф. Світлана ШАБАТ-САВКА

Чернівці – 2025

АНОТАЦІЯ

Синюшкович С. Мовно-естетичні знаки національної культури в художньому дискурсі (на матеріалі мови творів буковинських письменників).

У кваліфікаційній роботі проаналізовано теоретичні засади взаємозв'язку мови й національної культури, окреслено основні напрями розвитку національної лінгвокультурології в українському мовознавстві та уточнено дефініцію поняття «мовний знак національної культури» з урахуванням його місця в системі суміжних термінів. З'ясовано, що мовно-естетичні знаки національної культури становлять поліструктурний комплекс різнорівневих одиниць (лексичних, фразеологічних і синтаксичних), які акумулюють культурну пам'ять етносу, кодують національні цінності й ментальні установки та забезпечують відтворення національного колориту в художньому дискурсі.

На матеріалі творів М. Матіос та О. Кобилянської досліджено лексику з національно-культурним компонентом значення, народознавчий характер фразеологічних одиниць, а також художньо-образний потенціал синтаксичних етномаркованих конструкцій (прикладкових структур асоціативно-оцінного типу, порівняльних конструкцій, експресивних вигуків, питальних моделей). Визначено, що діалектизми, етнореалії, прецедентні образи, релігійно-міфологічні формули та експресивні синтаксичні структури текстів письменниць виступають мовно-естетичними знаками національної культури, через які репрезентовано ментальність, ціннісні орієнтири, емоційні сценарії та комунікативні моделі буковинської спільноти. Наукова новизна роботи полягає в комплексному лінгвокультурологічному аналізі мовно-естетичних знаків національної культури у зв'язку з індивідуально-авторським стилем буковинських письменників, а її практичне значення – у можливості використання результатів дослідження в курсах лінгвокультурології, стилістики, у практиці шкільного й університетського аналізу художнього тексту.

Ключові слова: мовно-естетичні знаки національної культури, лінгвокультурологія, Марія Матіос, Ольга Кобилянська, діалектизми, фразеологізми, етномарковані синтаксичні конструкції.

ANNOTATION

Syniushkovych S. Linguistic and Aesthetic Signs of National Culture in Literary Discourse (Based on the Language of Works by Bukovynian Writers).

The qualification paper analyses the theoretical foundations of the relationship between language and national culture, outlines the main directions of the development of national linguoculturology in Ukrainian linguistics, and refines the definition of the concept of the “linguistic sign of national culture” with regard to its place within the system of related terms. It has been established that the linguistic and aesthetic signs of national culture form a polystructural complex of multi-level units (lexical, phraseological and syntactic) that accumulate the cultural memory of the ethnos, encode national values and mental attitudes, and ensure the reproduction of national colour in literary discourse.

Based on the works of Maria Matios and Olha Kobylanska, the study examines lexis with a national-cultural component of meaning, the ethnographic nature of phraseological units, as well as the artistic and figurative potential of syntactic ethnomarked constructions (appositive structures of an associative-evaluative type, comparative constructions, and expressive exclamatory and interrogative models). It is determined that dialectisms, ethnorealia, precedent images, religious and mythological formulas, and expressive syntactic structures in the writers’ texts function as linguistic and aesthetic signs of national culture, through which the mentality, value orientations, emotional scenarios and communicative models of the Bukovynian community are represented. The scientific novelty of the work lies in the comprehensive linguoculturological analysis of the linguistic and aesthetic signs of national culture in relation to the individual authorial style of Bukovynian writers, while its practical value consists in the possibility of using the research results in courses on linguoculturology and stylistics, as well as in school and university practice of literary text analysis.

Keywords: linguistic and aesthetic signs of national culture, linguoculturology, Maria Matios, Olha Kobylanska, dialectisms, phraseological units, ethnomarked syntactic constructions.

ДЕКЛАРАТИВНЕ СТВЕРДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ ПРО ДОТРИМАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ РОБОТІ

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання та відповідне джерело.

_____ Соломія СИНЮШКОВИЧ

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. МОВНІ ЗНАКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ І ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	12
1.1. Взаємозв'язок мови і національної культури	12
1.2. Проблеми національної лінгвокультурології в наукових студіях українських мовознавців	17
1.3. Поняття «мовний знак національної культури»: дефініція та типологія	21
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. МОВНО-ЕСТЕТИЧНІ ЗНАКИ ЕТНОКУЛЬТУРИ В ЛЕКСИЧНІЙ Й ФРАЗЕОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМАХ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ	27
2.1. Лексика з національно-культурним компонентом значення	27
2.2. Фразеологічні одиниці та паремії як мовно-естетичні знаки культури	41
Висновки до розділу 2	47
РОЗДІЛ 3. СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНИХ СМИСЛІВ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ БУКОВИНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ	49
3.1. Прикладкові структури асоціативно-оцінного типу	49
3.2. Порівняльні конструкції як засіб творення художнього образу	52
3.3. Експресивні вигукові, питальні моделі та синтаксичні повтори	55
Висновки до розділу 3	59
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67

ВСТУП

Актуальність теми. Історія української літературної мови є невід’ємною частиною історії національної культури. У середині ХХ століття в українському мовознавстві утвердився підхід до історії літературної мови як процесу розвитку її стилістичних різновидів. Поняття, що визначають етапи розвитку літературної мови, обумовлені соціально-історичними оцінками створених письмових текстів, характеристиками загальної мовної норми (лексичної, граматичної, орфоепічної, орфографічної) та стильової норми, а також відображенням традиційних і новаторських підходів до використання мовних одиниць у різних комунікативних ситуаціях. Рівень розвитку літературної мови зокрема оцінюється через наявність різноманітних текстів, що відрізняються тематикою та стилістичними напрямками, взаємодією літературної мови з діалектами, а також закономірності функціонування усних та письмових форм літературної мови. Практика створення лексикографічних праць є свідченням нормативності та кодифікації літературної мови. Попри те, що між поняттями «літературна мова» і «мова художньої літератури» існує різниця, художні тексти в усі історичні періоди визнаються важливим чинником формування літературної норми. Тому художні твори традиційно використовуються в лексикографії для пояснення значень слів, фразеологізмів та фіксації змін у загальномовних та стильових нормах. Створюючи словники та граматики, автори покладаються на художні твори як джерела естетичної доцільності в застосуванні мовних засобів, що мають різну стилістичну оцінку.

Художній стиль є основним зразком літературної норми, на який орієнтуються інші стилі, слушно зауважував М. Пилинський, посилаючись на концепцію О. Потебні щодо естетично-стилістичного аналізу словесно-художніх творів як важливого етапу вивчення літературної мови. Особливої ваги в цьому контексті набуває виявлення таких мовних одиниць, які не лише репрезентують певну ділянку мовної системи, а й акумулюють естетичний досвід народу, його цінності, ментальні моделі та етнокультурні коди (праці Т. Беценко [6–8],

А. Бондаренка [9–11], І. Голубовської [17], С. Єрмоленко [21; 22], В. Жайворонка [23], В. Кононенка [27–29], Л. Мацько [39; 40], А. Мойсієнка [43], Л. Кравець [31] та ін.). Саме такі одиниці – лексеми з народознавчим змістом, фразеологізми й паремії, стилістично навантажені синтаксичні конструкції, що організовують художній текст, – у сучасній лінгвокультурології тлумачать як мовно-естетичні знаки національної культури, здатні репрезентувати національну своєрідність у художньому дискурсі.

З огляду на це, актуальність нашого дослідження зумовлює необхідність детальнішого вивчення мовно-естетичних знаків національної культури в художньому дискурсі, особливо в контексті творчості видатних українських письменників Буковини. Українська мова, як важливий носій національної ідентичності та культурних традицій, відіграє важливу роль у відображенні етнокультурних характеристик через літературний процес. Регіональна специфіка, зокрема мова буковинських письменників, має своєрідні мовно-культурні маркери, які допомагають відтворити образ національної культури в художньому тексті.

Зокрема, ця тема є важливою для розвитку лінгвокультурології та мовної типології, оскільки дослідження мовних знаків національної культури дає змогу заглибитися в механізми формування художнього дискурсу та з'ясувати, як саме мовні одиниці відображають етнічну самосвідомість і культурну спадщину. Мова художньої літератури, постійно еволюціонуючи, поглинає чимало діалектних елементів, що є проявом її сили та інноваційності. Літературна спадщина багата творами українських авторів, які активно використовують багатство діалектної лексики, і твори буковинських письменників є яскравим прикладом цього. Питання доцільності та необхідності включення діалектизмів у мову художніх творів залишається предметом обговорення в сучасному мовознавстві, що робить тему надзвичайно актуальною. Отже, звернення саме до мовно-естетичних знаків національної культури в мові творів буковинських авторів дозволяє поєднати загальномовну проблематику історії літературної норми з конкретним текстовим матеріалом, у якому регіональні, діалектні й

загальнонаціональні елементи утворюють цілісну художню систему.

Мета роботи – окреслити коло тих мовних засобів, які функціонують у художніх текстах видатних письменників Буковини як мовно-естетичні знаки національної культури, та визначити їхню роль у відтворенні національного колориту художнього тексту. Йдеться насамперед про системне дослідження лексичних, фразеологічних та синтаксичних одиниць, що реалізують етнокультурний зміст і виконують естетичні функції в структурі художнього дискурсу Марії Матіос та Ольги Кобилянської.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) опрацювати наукову літературу з теми дослідження, дослідити взаємозв'язок мови і національної культури й висвітлити проблеми національної лінгвокультурології в наукових студіях українських мовознавців;
- 2) сформувати картотеку ілюстративного матеріалу, дібраного з художніх текстів буковинських письменників, для аналізу;
- 3) розкрити поняття «мовний знак національної культури», здійснити типологію таких одиниць;
- 4) дослідити лексику з національно-культурним компонентом значення та визначити народознавчий характер фразеологічних одиниць;
- 5) проаналізувати художньо-образний потенціал етномаркованих синтаксичних конструкцій.

Об'єктом дослідження є художній дискурс буковинських письменників, а саме мова їхніх творів, що відображає національну культуру та етнокультурні аспекти.

Предмет вивчення – різнорівневі мовні одиниці (лексичні, фразеологічні, синтаксичні), що увиразнюють мовно-естетичні особливості національної культури у творах буковинських письменників. До таких одиниць у роботі зараховуємо насамперед етнокультурно марковані номінації реалій традиційного побуту, народознавчо навантажені фразеологізми та синтаксичні конструкції з підвищеним експресивно-образним потенціалом, які інтерпретуємо як мовно-естетичні знаки національної культури.

Джерельна база дослідження. Основу корпусу проаналізованих текстів становить «Солодка Даруся» М. Матіос [38] та твори О. Кобилянської [25]. Добір ілюстративного матеріалу здійснювався за принципом виявлення й систематизації мовних одиниць із виразним національно-культурним та естетичним навантаженням, що дозволяє репрезентативно змодельовати мовно-естетичний простір буковинського художнього дискурсу.

У художньому дискурсі Марії Матіос та Ольги Кобилянської такими мовно-естетичними знаками постають насамперед:

- лексика з національно-культурним компонентом значення (назви традиційних реалій побуту, одягу, харчування, обрядових предметів);
- фразеологічні одиниці та паремії, що вербалізують народні уявлення, цінності й норми поведінки;
- синтаксичні структури (порівняльні конструкції, прикладкові звороти, експресивні вигуківі та окличні речення, повтори, інтонаційно марковані побудови), які посилюють емоційно-експресивний і образний потенціал тексту.

Гіпотеза дослідження. Мовно-естетичні знаки національної культури в творах буковинських письменників сприяють створенню унікальної мовної картини світу, в якій відображено етнокультурні особливості регіону, що надає художньому тексту глибини та автентичності. Зокрема, використання національно маркованих лексичних, фразеологічних та синтаксичних одиниць визначає стильову індивідуальність авторів і відображає національну ідентичність. Припускаємо, що сукупність цих одиниць функціонує як цілісна система мовно-естетичних знаків, завдяки якій художній текст постає не лише як художня реальність, а й як концентрований носій колективної пам'яті, етнокультурних смислів та регіональної ідентичності.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі мовно-естетичних знаків національної культури на матеріалі творів буковинських письменників, що дозволяє глибше зрозуміти механізми втілення національної культури в художній мові. Окрім цього, визначення типології мовних знаків національної культури в контексті художнього дискурсу є важливим для

подальшого розвитку лінгвокультурології. Новизну також убачаємо в тому, що мовний матеріал творів Марії Матіос та Ольги Кобилянської розглядається не фрагментарно (на рівні окремих лексичних чи фразеологічних явищ), а як ієрархічно організована система різнорівневих одиниць, об'єднаних спільною функцією репрезентації національної культури в художньому дискурсі.

Методи дослідження. Відповідно до поставленої мети й окреслених завдань магістерської роботи застосовано такі методи: описовий як основний із прийомами наскрізного виписування (для укладання картотеки фактичного матеріалу), лінгвістичного спостереження (для фіксації мовних фактів), узагальнення й систематизації (для аналізу наукових фактів і досліджуваних одиниць), класифікації (для поділу мовних явищ за різними ознаками), лінгвокультурологічний (для вивчення взаємозв'язку між мовними одиницями і національною культурною спадщиною), лексико-семантичний аналіз (для дослідження лексичних одиниць, що містять національно-культурні компоненти), фразеологічний аналіз (для вивчення фразеологізмів, що передають народознавчі елементи), синтаксичний аналіз (для визначення етномаркованих конструкцій у синтаксичних структурах художніх текстів), контекстуальний аналіз (для розгляду контексту, в якому використовуються мовно-естетичні знаки в художніх творах). Комплексне залучення зазначених методів дає змогу поєднати кількісну репрезентативність мовного матеріалу з якісним, поглибленим інтерпретаційним аналізом конкретних текстових фрагментів.

Теоретичне значення магістерської роботи: полягає у поглибленні розуміння ролі мовних знаків національної культури в художньому дискурсі, що сприятиме розвитку теоретичних засад лінгвокультурології та стилістики художнього мовлення. Результати дослідження можуть бути використані для подальших наукових розвідок у галузі регіональної лінгвістики та етнолінгвістики.

Практичне значення роботи: визначається можливістю використання її результатів у навчальному процесі під час викладання курсів з історії української

літературної мови, лінгвокультурології, стилістики, а також у лексикографічній практиці при укладанні словників регіональної лексики та фразеології. Окремі фрагменти аналізу можуть бути застосовані в курсах практичної стилістики й культури мовлення як ілюстративний матеріал до тем, пов'язаних із функціонуванням діалектних та етнокультурно маркованих одиниць у сучасному художньому тексті.

Апробація результатів магістерської роботи відбулася на щорічній студентській науковій конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, зокрема: секція «Українська мова та її діалекти» (25 травня 2025 року).

Публікації. З теми магістрескої роботи опубліковано тези в збірнику матеріалів студентської конференції:

Синюшкович С. Мовно-естетичні знаки національної культури в художніх текстах письменників Буковини. *Тези доповідей студентської наукової конференції Чернівецького національного університету* (12–15 травня 2025 року). Філологічний факультет. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. С. 173–174. ISBN 978-966-423-979-7. URL: <https://www.chnu.edu.ua/media/qcuff4wf/2025-filolohichniy-f-t.pdf>

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. МОВНІ ЗНАКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ І ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Взаємозв'язок мови і національної культури

Національна мова є системою засобів усного та письмового спілкування, що використовується нацією. Це поняття охоплює всі форми мовної комунікації: літературну мову, діалекти, пов'язані з певними регіонами та соціальними групами, а також просторіччя.

Впродовж тривалого часу взаємозв'язок понять «мова» та «культура» став об'єктом досліджень у працях лінгвістів, філософів та культурологів. Першими цю проблему порушували такі вчені, як Й. Гердер, В. Гумбольдт та О. Потебня. Однак, незважаючи на численні дослідження, це питання досі викликає дискусії, оскільки жоден із запропонованих підходів не є вичерпним через багатогранність і складність зазначеної проблематики.

Нині існують різні погляди на взаємозв'язок мови та культури. Одні сучасні мовознавці, зокрема представники структуралістського напрямку, вважають, що мова і культура не співпадають за змістом і функціями [2]. Згідно з цією точкою зору, культура є результатом досягнень людства, а мова, не будучи продуктом свідомої діяльності, не може бути частиною культури. Таке трактування видається обмеженим, оскільки спирається на одну, недостатньо обґрунтовану концепцію культури і не враховує її багатовимірності.

Поняття «культура» охоплює не лише спосіб життя і звичаї певного соціуму, але й постає відображенням усього його буття. Мова виступає своєрідним дзеркалом, через яке передаються культурні цінності та світогляд народу. Вона не лише відображає реальність, а й активно її формує, зберігаючи традиції, мораль, систему цінностей і національний характер. Тому мова є важливим елементом культури, а культура без урахування мовного чинника не може бути повноцінно зрозумілою.

Існують й інші визначення культури, за якими вона є сукупністю

результатів діяльності людини. Важливо розглядати культуру не лише як суму досягнень, а й як процес самопізнання через практичну діяльність. У цьому процесі мова виконує роль ключового інструмента самопізнання, відображаючи знання, отримані в результаті життєвого досвіду, та закріплюючи їх у колективній пам'яті.

Інший підхід до проблеми взаємозв'язку мови і культури полягає в тому, що мова розглядається як невід'ємна частина культури, її інструмент і засіб передачі культурних цінностей. Прихильниками такого підходу є В. Жайворонок, О. Селіванова, С. Єрмоленко та ін. Мова здатна відображати зміни в культурі та суспільстві, надаючи найбільш яскраве вербальне вираження цим змінам. Ця точка зору значно ближча до реалій функціонування мови в суспільстві, проте й вона має певні обмеження, оскільки не охоплює всіх аспектів співвідношення мовної й культурної систем.

На основі досліджень таких українських учених, як І. Голубовська [17], обґрунтовується теза про те, що мова є невід'ємною частиною культури, а її вивчення неможливе без врахування культурних аспектів. Мова постає не лише як дзеркало культури, але й як інструмент її формування та трансляції, здатний підтримувати безперервність культурної традиції.

Взаємозв'язок мови і культури зумовлений їхніми функціями в суспільстві. Культура виконує когнітивні функції, формуючи знання, а мова служить засобом передачі цього знання. Крім того, мова є важливим інструментом для збереження і передачі життєвого досвіду, а також для створення культурних знаків та символів. Вона виконує репрезентативну функцію, фіксуючи результати людської діяльності і передаючи їх наступним поколінням.

Система цінностей культури також відображається в мові, через яку передаються оцінки та оцінна лексика. Аксіологічна функція культури дає змогу розкривати національні характери та стереотипи, зокрема на рівні мовних одиниць, що впливають на розвиток мови. Ця функція є важливою для вивчення культурних відмінностей і стереотипів, що закріплюються в мовній свідомості.

Завдяки регулятивній функції культура та мова підтримують соціокультурну рівновагу, сприяючи ефективним міжкультурним комунікаціям.

Експресивно-емоційна функція є притаманною як для мови, так і для культури. Найвиразніше вона проявляється в релігійних і ритуальних жанрах, де мова набуває особливого значення. У мовленні ця функція часто має назву «магічна», що не є випадковим, оскільки вона пов'язана з такими елементами, як обряди, заклинання, молитви, проповіді. Оскільки мова є інструментом впливу на слухача, реалізованим через різноманітні жанри мовлення, експресивно-емоційна функція мови й культури перебуває у тісному взаємозв'язку.

Зв'язок між мовою і культурою стає очевидним також через поняття «мовна» та «культурна диглосія», що передбачає належність людини до кількох мовних і культурних систем. Дослідження культурної диглосії сприяє глибшому розумінню культурної самосвідомості певного етносу, дає змогу виявити особливості функціонування особистості в поліетнічному та полікультурному середовищі.

С. Єрмоленко зазначає, що поняття *мовно-естетичних знаків культури* (МЕЗК) поєднує в собі індивідуальне та колективне начала, комунікативний і підсвідомий рівні, емоційне та раціональне, зовнішнє (експліцитне) й приховане (імпліцитне) значення [22]. Високообдаровані мовні особистості здатні інтуїтивно відчувати спільний культурно-історичний досвід народу у сприйнятті естетичної природи слова. Завдяки цьому вони перетворюють мовні засоби на витончені форми художнього висловлення, що поєднують глибокий зміст із потужним естетичним впливом на свідомість і почуття людини .

Т. Беценко наголошує: «Такі одиниці формують національномовну картину світу, ментальний простір мовців. Вони акумулюють побутовий, психічний (емоційний), культурний досвід поколінь і містять закодовану інформацію про різноманітні факти, явища, події з життя народу» [8, с. 74]. Отже, мовно-естетичні знаки культури мають статус ключових смислосесійних елементів національної мовної картини світу.

Загалом культура є виразом національного менталітету народу. За її

проявами можна визначити національну належність особистості, що зросла в конкретному культурному середовищі. Важливою для нашого дослідження є функція розмежування та інтеграції різних соціальних і національних груп. Саме тому особливу увагу доцільно зосередити на комунікативній, аксіологічній, регулятивній функціях, а також на функції, що сприяє інтеграції та розмежуванню національних спільнот, оскільки вони відображаються у міжкультурних контактах та визначають механізми ідентифікації «свого» і «чужого».

Отже, взаємозв'язок мови та культури є багатограним і потребує розгляду з різних точок зору. Культура, яка є сукупністю результатів життєдіяльності людини, відображає процеси самопізнання у ході життєвої практики. Вона є також втіленням національного менталітету, і через її прояви формується уявлення людини про світ. Національна мовна картина світу – це своєрідна модель, що відображає світосприйняття етносу, його норми поведінки, а також мовні інтерпретації навколишньої дійсності. Лексика та фразеологія виступають чутливими і виразними індикаторами цієї мовної картини, фіксуючи культурно значущі смисли.

У цьому аспекті особливо показовим є художній дискурс, у якому мова реалізує не лише комунікативні та когнітивні, а й естетичні функції. Саме художній текст створює оптимальний простір для виявлення мовно-естетичних знаків національної культури, оскільки в ньому лексичні, фразеологічні й синтаксичні одиниці організовано в цілісну образну систему, що відтворює культурний досвід спільноти. У художньому мовленні особливо виразно постають етнокультурно марковані елементи – діалектизми, етнографічна лексика, символічно навантажені образи природи, релігійні номінації, – які у своїй сукупності формують національний колорит тексту.

Регіональний вимір взаємодії мови і культури виразно проявляється в буковинському художньому дискурсі, де перехреснюються традиції різних етносів, конфесій та культурних практик. Полікультурність Буковини, наявність потужної діалектної бази, тривале співіснування народних і християнських

вірувань, відбита в обрядах, звичаях, щоденних реаліях життя, зумовлюють особливу насиченість мови творів буковинських письменників етнокультурними маркерами. У прозі Марії Матіос та Ольги Кобилянської природні ландшафти, християнська символіка, образи традиційного побуту, мовні особливості героїв постають не лише елементами художнього оформлення, а й знаками глибинних культурних смислів. Саме тому аналіз мовних одиниць у цих текстах як мовно-естетичних знаків національної культури дає змогу конкретизувати загальну теоретичну тезу про нерозривність мови і культури на матеріалі окремого регіонального художнього дискурсу.

Мистецтво слова та мова як мистецтво традиційно розглядаються в контексті мови художньої літератури, зокрема вивчаються стилістичні можливості мови та теоретичні питання художньої мови як моделі світу. З філософської точки зору, мова не є простою формою літератури, а глибинною сутністю суспільно-пізнавальної та естетичної природи літературних текстів. У художній літературі, багатій образами національної мови, її ритмами та синтаксичними побудовами, мова виявляється як мистецтво.

За словами С. Єрмоленко, важливою особливістю є здатність мови як засобу самовираження передавати соціально-культурну інформацію, оскільки, коли письменник створює текст, мова вже містить культурно закодовані смисли [22, с. 72]. У руках майстра мова зазнає трансформації і починає нове життя в національній свідомості, що підтверджує положення про автономне існування думки у слові незалежно від її творця. Мовно-естетичні знаки культури, функціонуючи як висловлювання, ведуть самостійне життя і можуть відтворюватися в нових комунікативних ситуаціях, змінюючись разом із суспільною ідеологією та естетичними смаками.

Отже, взаємозв'язок мови і національної культури полягає в тому, що мова є не лише засобом комунікації, а й глибинним відображенням духовного світу народу, його історії, традицій, менталітету та способу мислення. Через мову передаються культурні коди, моральні орієнтири, колективна пам'ять і світогляд нації. Вона формує особливу систему цінностей і образів, завдяки яким народ

зберігає свою самобутність та ідентичність у процесі історичного розвитку. Подальший аналіз мови творів буковинських письменників як простору взаємодії загальнонаціональних і регіонально маркованих мовних одиниць дає можливість розглядати їхні тексти як специфічну модель національної культури, в якій мовно-естетичні знаки виконують роль ключових смислових і образних орієнтирів.

1.2. Проблеми національної лінгвокультурології в наукових студіях українських мовознавців

Наукові дослідження українських мовознавців у галузі лінгвокультурології представлені кількома важливими напрямками, що послідовно розроблялися вченими вітчизняних університетів та установ НАН України.

Етнолінгвістичний напрям досліджує етнокультурний вимір мовних знаків і процесів. В. Жайворонок у словнику «Знаки української етнокультури» (2006) наводить приклади з давньої української літератури, усної народної творчості, літописних і біблійних текстів, демонструючи різноманітність джерел української лінгвокультури [23].

Як зазначає В. Жайворонок, «анімістична віра предків сповідувала культ одухотвореної природи, що і став основою первісного релігійного світогляду» [23, с. 3]. Цей світогляд передбачав тісний зв'язок людини з довкіллям, у якому все (від рослини до каменя) вважалося живим, наділеним душею та здатністю взаємодіяти з людиною. Давні українці сприймали природу не як зовнішню реальність, а як частину власного буття, тому кожен природний об'єкт мав сакральне значення й особливу силу.

У народній свідомості закріпилися три основні елементи давнього світогляду: аніматизм (оживлення), анімізм (одухотворення) та антропоморфізм (олюднення), які стали підґрунтям для формування багатої системи народної символіки. Віра в одухотворену природу з часом трансформувалася, але не

зникла навіть після прийняття християнства. Давні уявлення гармонійно поєдналися з новими релігійними концептами, утворивши феномен двовір'я, коли поряд із християнськими святами продовжували існувати язичницькі традиції, звичаї та обряди [23, с. 3].

Зазначені елементи первісного світогляду дожили до сьогодення у фольклорі – у народних піснях, казках, замовляннях, приказках і, передусім, у самій мові, що зберегла риси давньої етносвідомості. Українська мова, увібравши в себе духовну енергію предків, постає не лише засобом спілкування, а й носієм міфопоетичного бачення світу, у якому людина залишається центром всесвіту, нерозривно пов'язаною з природою і духовною сферою.

Голубовська реалізувала етнокультурний підхід до дослідження мовних картин світу в монографії «Етнічні особливості мовних картин світу» [17]. звертаючи увагу не лише на лексико-семантичний і фразеологічний рівні, а й на граматичні особливості. Її дослідження дали змогу розкрити специфіку світосприйняття українців, росіян, англійців та інших народів, показали, як мовні структури відображають національно зумовлені моделі мислення.

Дослідження лінгвістичних знаків етнокультури у фольклорних творах здійснювали С. Єрмоленко, Т. Беценко, А. Мойсієнко, С. Шуляк та інші, аналізуючи різноманітні жанри усної народної творчості. Зокрема, Т. Беценко у монографії «Мова українських народних дум: текстово-образні універсалії» (2005) [6] детально проаналізувала мовні одиниці, які відображають антропоцентричні категорії та текстовий континуум у тематичному, логіко-граматичному, структурно-композиційному та стилістичному аспектах. Її дослідження продемонструвало, як мовні засоби фольклору формують уявлення про людину, її моральні й соціокультурні цінності та впливають на художню організацію тексту.

Т. Семашко у монографії «Мовні стереотипи із сенсорним компонентом в українській лінгвокультурі» [50] досліджує закономірності вербалізації сенсорних кодів в українській лінгвокультурі. У центрі її уваги – те, як через мову передаються відчуття та сприйняття світу, зокрема зорові, слухові,

тактильні, смакові та нюхові враження, і як ці сенсорні елементи формують стереотипи мислення та поведінки в етнокультурному середовищі. Дослідниця доводить, що сенсорні коди не лише відображають об'єктивний досвід людини, а й закріплюють культурні уявлення, створюючи своєрідну систему образів та асоціацій, характерних для українського мовлення.

Стилістичний аспект лінгвокультурологічних досліджень передбачає аналіз художнього дискурсу крізь призму культурних особливостей мови, її виражальних засобів і специфічних символічних кодів. Зокрема, С. Єрмоленко у монографії «Мовно-естетичні знаки української культури» (2009) розробляє концепцію лінгвосеміотичних культурних феноменів, досліджуючи, як мовні одиниці відображають естетичні та ціннісні пріоритети української культури. Показано, що через художні тексти можна простежити закономірності передачі культурних сенсів, формування національних образів та символів, а також взаємодію мовної форми з культурним контекстом. Такий підхід дає змогу глибше зрозуміти, яким чином мова функціонує не лише як засіб комунікації, а й як носій естетичних і культурних кодів.

О. Тележкіна у статті «Прецедентність мовно-естетичних символів національної культури в поетичному мовленні Дмитра Павличка» розглядає, як у поезії Д. Павличка використовуються символи, що набули статусу національно-прецедентних феноменів. Серед них – імена класиків української літератури (Сковорода, Франко, Шевченко), сакральні та історико-культурні об'єкти (Тарас, Кобзар, Київ, Дніпро, Бабин Яр) та елементи природи (верба). Авторка підкреслює, що ці мовно-естетичні символи виступають характерним складником лексичної системи поетичного мовлення митця, формують культурно-емоційний та історичний контекст творів і відображають національні цінності. Через вживання таких прецедентних феноменів поет передає національну ідентичність, духовні орієнтири та культурну пам'ять українського народу, наочно демонструючи взаємозв'язок мови, культури та художнього мистецтва [56].

Отже, національна лінгвокультурологія в українському мовознавстві

формує комплексний підхід до вивчення мови як носія культурних, естетичних і світоглядних цінностей. Вчення про мовні знаки, фольклорні тексти, сенсорні коди та художній дискурс дає змогу розкривати глибину етнокультурної свідомості українців, простежувати історичні трансформації світогляду, зокрема поєднання язичницьких та християнських уявлень, а також простежувати вплив культурних символів на формування мовного мислення.

У цьому контексті дослідження мовно-естетичних знаків національної культури в художньому дискурсі буковинських письменників постає логічним продовженням і конкретизацією окреслених наукових підходів. Якщо праці В. Жайворонка, І. Голубовської, Т. Беценко, Т. Семашко, С. Єрмоленко й О. Тележкіної моделюють національну лінгвокультурну специфіку переважно на загальноукраїнському матеріалі або в межах окремих жанрових та тематичних сегментів, то в цій магістерській роботі акцент переноситься на регіональний (буковинський) рівень та прозовий художній дискурс.

Спираючись на напрацювання етнолінгвістичного й стилістичного напрямів, подальший аналіз зосереджено на комплексному описі лексичних, фразеологічних та синтаксичних одиниць мови творів Марії Матіос та Ольги Кобилянської як мовно-естетичних знаків національної культури. Такий підхід дає змогу поєднати ідеї про етнокультурну зумовленість мовних картин світу (І. Голубовська), семіотичний статус мовних символів (В. Жайворонок, С. Єрмоленко), текстово-образні універсалії фольклору (Т. Беценко), сенсорні коди (Т. Семашко) та прецедентні символи (О. Тележкіна) із конкретним аналізом мовної тканини буковинської прози. У подальшому підрозділі (1.3) ці теоретичні настанови будуть узагальнені у вигляді робочої типології мовно-естетичних знаків національної культури, застосованої далі до художнього дискурсу буковинських письменників.

1.3. Поняття «мовний знак національної культури»: дефініція та типологія

Теоретичне обґрунтування поняття «*мовний знак національної культури*» потребує з'ясування його місця у системі суміжних термінів лінгвістики та культурології, а також визначення специфіки його функціонування в контексті української лінгвокультурології. У цьому сенсі важливим є досвід сучасних українських мовознавців, які намагаються систематизувати мовні одиниці як носії національної культурної пам'яті.

С. Єрмоленко ввела до наукового обігу поняття «мовно-естетичний знак національної культури», визначаючи його як «мовну одиницю, що акумулює естетичний досвід народу, зберігає культурну пам'ять етносу і водночас здатна до творчої актуалізації в нових комунікативних контекстах» [21, с. 23]. Дослідниця виділяє такі ключові ознаки мовно-естетичних знаків:

Культурно-історична зумовленість, що відображає історичний досвід народу та традиційні культурні цінності.

1. Естетична значущість, яка проявляється у художній виразності та здатності впливати на емоційне сприйняття мовця та слухача.

2. Здатність до семантичної трансформації, тобто можливість адаптуватися до нових контекстів, зберігаючи при цьому культурну смислову основу.

3. Емоційно-експресивний потенціал, що дозволяє передавати відтінки настрою, почуттів та культурних установок.

Узагальнюючи наведені ознаки, можна стверджувати, що мовно-естетичний знак національної культури постає як особливий тип мовного знака, у якому поєднуються когнітивний, аксіологічний, емоційний та власне естетичний компоненти значення. Саме ця комплексність дає змогу трактувати його як ключову одиницю аналізу художнього дискурсу, зокрема в аспекті репрезентації національної культури.

До мовних знаків національної культури належать різнорівневі мовні

одиниці, серед яких:

- лексеми з етнокультурним компонентом значення, що відображають - предметний і духовний світ народу;
- фразеологізми, які зберігають образні моделі мислення та поведінки;
- паремії, або прислів'я та приказки, що фіксують народну мудрість;
- прецедентні тексти, що слугують джерелом культурних кодів і художніх цитат;
- символи та архетипні образи, які концентрують у собі колективний досвід і культурні уявлення;
- концепти, що формують уявлення про базові цінності, моральні та етичні норми.

Зазначений перелік засвідчує, що мовні знаки національної культури не обмежуються лише «текстовими» чи суто лексичними утвореннями, а формують багаторівневу систему, у якій одиниці різного мовного статусу взаємодіють і посилюють одна одну в художньому та позахудожньому дискурсі.

В. Кононенко розширює поняття мовного знака національної культури, включаючи до нього вербальні й невербальні елементи, що репрезентують культурну інформацію та зберігають етнічну специфіку світосприйняття [29, с. 156]. Це дозволяє розглядати мовні знаки не лише як одиниці лексичного або фразеологічного рівня, а як комплексні культурні феномени, які інтегрують вербальні коди, символічні образи та культурно-історичні контексти. Такий підхід є важливим для нашого дослідження, оскільки художній текст акумулює як суто мовні, так і образно-символічні засоби репрезентації національної культури.

Також термін «мовний знак національної культури» тісно пов'язаний із низкою споріднених понять у сучасній українській лінгвокультурології, що відображають різні аспекти взаємодії мови і культури. Зокрема, він суголосний із такими поняттями, як національно-мовна картина світу (І. Голубовська) [17], етносимвол (В. Жайворонок) [23] та національно маркований концепт (В. Кононенко) [27–29]. Кожне з цих понять відображає певний аспект

співвідношення мови, культури та етнічної самобутності, дозволяючи комплексно підходити до дослідження мовних явищ у культурному контексті.

Загалом, *національно-мовна картина світу* визначається як «сукупність знань про світ, що зафіксовані в мові та відображають специфіку етнічного світосприйняття» [22]. Ця концепція акцентує увагу на тому, що мова не лише передає інформацію про навколишній світ, а й фіксує колективні уявлення, культурні цінності та когнітивні моделі, характерні для конкретної етнічної спільноти.

Поняття *етносимволу* тлумачать як «мовний знак, що несе інформацію про етнічну культуру та має символічне значення для носіїв мови» [23, с. 15]. Етносимвол виконує функцію збереження й передачі культурної пам'яті, слугує маркером етнічної ідентичності та концентрує в собі культурні сенси, які стають спільним надбанням мовної спільноти.

Національно маркований концепт визначають як «ментальне утворення, що зберігає культурно значущу інформацію та має етноспецифічні риси» [29, с. 91]. Концепти дозволяють не лише структурувати знання про світ у свідомості носіїв мови, а й формувати культурні стереотипи мислення, моделі поведінки та систему цінностей, що є характерними для конкретної етнічної спільноти.

У контексті історико-філософського підходу О. Потебня досліджував природу мовного знака, підкреслюючи його символічну функцію у процесі пізнання світу людиною. За його теорією, будь-яке слово складається з трьох елементів: звукової оболонки (зовнішнього знака), уявлення (внутрішнього знака) і значення [48, с. 123]. Дослідник показав, як образ предмета перетворюється на поняття, що має принципове значення для розуміння культурної семантики мовних знаків. У цьому аспекті мовні знаки національної культури можна розглядати як такі, що поглиблюють традиційну потебнянську триєдину структуру слова, додаючи до неї культурно-історичний і естетичний вимір.

Мовні знаки національної культури характеризуються особливою знаковою природою, яка поєднує денотативний, конотативний та культурно-

символічний компоненти значення. Вони функціонують як носії культурної інформації, передають традиції, естетичні і моральні норми від покоління до покоління та формують етнічну ідентичність мовної спільноти. Завдяки цьому мовний знак стає універсальним інструментом, який поєднує комунікативну, когнітивну та культурно-семантичну функції, забезпечуючи збереження й трансформацію національної культурної пам'яті у сучасному мовленнєвому процесі.

Отже, поняття мовного знака національної культури не обмежується окремою лексичною одиницею, а охоплює широкий спектр вербальних і невербальних засобів, що репрезентують етнічну специфіку мислення, світосприйняття та художньо-естетичну традицію народу. Це поняття стає ключовим у сучасних лінгвокультурологічних дослідженнях, дозволяючи інтегрувати мовознавчі, культурологічні та когнітивні підходи до вивчення мови як складного явища культурної спадщини.

Узагальнюючи викладені теоретичні підходи, у цій магістерській роботі пропонуємо робочу класифікацію мовно-естетичних знаків національної культури, адаптовану до завдань аналізу художнього дискурсу буковинських письменників. З огляду на структуру дослідження та характер фактичного матеріалу, МЕЗК розподіляємо на три основні групи:

1. Лексичні мовно-естетичні знаки національної культури – лексеми з етнокультурним компонентом значення, зокрема: діалектизми, етнореалії (назви предметів традиційного побуту, одягу, страв, знарядь праці), номінації релігійних та обрядових реалій, родинно-побутова лексика, а також слова, що позначають фрагменти духовної та матеріальної культури. Саме ця група становитиме предмет аналізу у відповідних підрозділах, присвячених лексиці з національно-культурним компонентом значення.

2. Фразеологічні мовно-естетичні знаки національної культури – стійкі словосполучення (фразеологізми), паремії (прислів'я, приказки), евфемістичні вирази, у яких закріплено народні уявлення, стереотипи поведінки, морально-етичні й ціннісні орієнтації. Вони будуть розглянуті як носії народознавчої

інформації та важливі чинники формування текстового колориту у спеціальному підрозділі, присвяченому фразеологічному рівню.

3. Синтаксичні мовно-естетичні знаки національної культури – синтаксичні конструкції з підвищеним образно-експресивним потенціалом: порівняльні конструкції, прикладкові структури, вигуківі та окличні речення, повтори, інверсії та інші організаційні моделі художнього синтаксису, через які актуалізуються національно-культурні смисли. Їх аналіз становитиме зміст розділів, присвячених синтаксичному рівню художнього дискурсу.

Саме за цією робочою класифікацією в подальших розділах буде проаналізовано матеріал з творів М. Матіос та О. Кобилянської: лексичні, фразеологічні та синтаксичні одиниці розглядатимуться як взаємопов'язані компоненти єдиної системи мовно-естетичних знаків національної культури у буковинському художньому дискурсі.

Висновки до розділу 1

Отже, мова є основним засобом передачі культурних цінностей та світогляду нації. Вона не тільки відображає реальність, але й формує її, зберігаючи традиції, мораль і національний характер. Мова є невід'ємною частиною культури і не може бути зрозумілою без урахування її культурного контексту. Це взаємодія зберігається у різних аспектах – когнітивних, репрезентативних, аксіологічних, регулятивних та експресивно-емоційних функціях. Через мову передаються національні стереотипи та цінності, вона є важливим інструментом міжкультурних комунікацій.

Національна лінгвокультурологія вивчає взаємодію мови та культури через різні лінгвістичні аспекти, зокрема через етнолінгвістичний, стилістичний, когнітивний та соціолінгвістичний підходи. Дослідження українських мовознавців допомогло зрозуміти специфіку української лінгвокультури, її образи, стереотипи та концептуальні рамки, що визначають уявлення про світ.

Узагальнення теоретичних підходів, розглянутих у першому розділі, дає

змогу трактувати різнорівневі мовні одиниці (лексичні, фразеологічні, синтаксичні) як мовно-естетичні знаки національної культури, здатні репрезентувати етнокультурну специфіку українського народу. Запропоноване розуміння мови як носія культурної пам'яті, цінностей і ментальних моделей створює концептуальне підґрунтя для подальшого аналізу художнього дискурсу.

Сформульоване у підрозділі 1.3 поняття мовного знака національної культури та окреслена робоча класифікація лексичних, фразеологічних і синтаксичних МЕЗК слугуватимуть методологічною основою для наступних розділів дослідження. У розділах 2 і 3 на матеріалі творів М. Матіос та О. Кобилянської буде простежено, як діалектна й етнокультурно маркована лексика, фразеологія та синтаксичні конструкції формують національний колорит буковинського художнього дискурсу й реалізують функції мовно-естетичних знаків національної культури.

РОЗДІЛ 2. МОВНО-ЕСТЕТИЧНІ ЗНАКИ ЕТНОКУЛЬТУРИ В ЛЕКСИЧНІЙ Й ФРАЗЕОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМАХ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

2.1. Лексика з національно-культурним компонентом значення

Спираючись на теоретичні положення про мовно-естетичні знаки національної культури, викладені в першому розділі, у цьому підрозділі зосередимо увагу на аналізі лексики з національно-культурним компонентом значення в художньому дискурсі Марії Матіос, насамперед у романі «Солодка Даруся» та драмі «Михайлове чудо». Саме ця лексика у творі письменниці реалізує функції мовно-естетичних знаків культури, відтворюючи етнокультурну специфіку буковинського середовища.

Марія Матіос є однією з найвідоміших сучасних письменниць Буковини. Її талант високо оцінюють колеги, редактори та літературні критики. Протягом своєї кар'єри письменниця неодноразово ставала лауреатом престижних українських премій і конкурсів, серед яких Шевченківська премія в галузі літератури, Коронація слова та Книга року ВВС. У 2015 році їй було присуджено орден Княгині Ольги III ступеня за вагомий особистий внесок у розвиток держави, соціально-економічну, науково-технічну та культурно-освітню сфери, а також за багаторічну сумлінну працю і високий професіоналізм. Зазначений біографічний і творчий статус авторки є важливим для розуміння того, чому саме її художній дискурс виступає репрезентативним матеріалом для аналізу мовно-естетичних знаків національної культури.

В її творчому доробку шість поетичних збірок: «Жіночий аркан», «На Миколая», «Десять дек морозної води», «Сад нетерпіння», «Вогонь живиці», «З трави та листя»; а також п'ять прозових творів: «Життя коротке», «Нація», «Фуршет від Марії Матіос», «Бульварний роман» і «Солодка Даруся». Перелік цих видань засвідчує жанрову й стильову різноплановість письма Марії Матіос, але саме «Солодка Даруся» стає ключовим текстом для дослідження лексики з

національно-культурним компонентом значення.

«Солодка Дарусю» можна вважати найвідомішою книгою Марії Матіос – це психологічний роман, що розповідає історію жінки та її родини, доля яких була зламана радянською владою. Трагічна книга «Солодка Даруся», видана у 2005 році, складається з трьох драм: «Даруся (драма щоденна)», «Іван Цвичок (драма попередня)», «Михайлове чудо (драма найголовніша)». Ця «Драма на три життя» є не лише даниною пам'яті, але й відзначенням нашої мови. Уже жанрове окреслення твору (драма, що поєднує ліричне, трагічне й епічне начало) передбачає високу концентрацію мовних одиниць із виразним емоційно-оцінним та етнокультурним навантаженням.

Аналіз лексики твору показує, що використані в ньому діалектні елементи відображають південно-західне наріччя, зокрема галицько-буковинську групу говорів. Основою лексичної структури твору стали покутсько-буковинські (надпрутські) говірки, які мають свої специфічні ознаки. З погляду теорії мовно-естетичних знаків культури ці діалектні елементи функціонують як маркери локальної ідентичності, актуалізуючи простір «свого» села, «своїї» землі, «своїї» громади у протиставленні до «чужинської» влади.

Серед фонетичних рис можна виділити такі:

- вживання м'яких шиплячих [ш], [ж], [ч] (*ч'ого, плач', ш'о* [23, с. 164]);
- поширеність таких звукосполук, як [ги], [ки], [хи] (*пастухи, вироб'єки, сардаки* [23, с. 110], [29, с. 102]);
- чітке вживання ствердних звуків [с], [ц] на кінці слів (*дес, хтос, абис* [29, с. 29], *чогос, кудис* [27–29, с. 58], *конец* [27, с. 60]), а також в інших позиціях (*вівца, к'єрниці, водиці* [23, с. 67]);
- часте пом'якшення [р'] (*зор'а* [24, с. 93], *тепер'* [29, с. 125]);
- чергування голосних: *о, е з і* (*войни – війни, оногде – іноді*), *е з о* (*цему – цьому*), *и з і* (*инчі – інші, Галиція – Галичина*), *ц з ч* (*ніц – нічого, ци – чи*), *о з нулем звука* (*сопокійна – спокійна*).

Ці фонетичні особливості слугують не лише діалектною ознакою, а й виявом мовної естетики регіону: вони створюють ефект «усної оповіді»,

підсилюють інтимність розповіді й сприяють формуванню емоційно насиченої атмосфери, в якій кожен звук упізнається як «свій». Відповідно, фонетичні маркери стають складником мовно-естетичного знака культури, адже через них читач ідентифікує локальний простір дієгезису.

Морфологічні ознаки південно-західного наріччя, зафіксовані у творі, включають такі:

- наявність відмінностей між твердою та м'якою групою іменників I та II відміни, хоч і непослідовно (*коневи* [29, с. 52], *землеу*, *долонеу* [27, с. 34]);

- у дієслівних формах першої особи однини теперішнього часу зберігаються звуки [д], [т], [з], [с], які не переходять у відповідні шиплячі (*ход'у*, *нос'у* [23, с. 23], *воз'у*, *біз'у* [23, с. 109]), хоча є й форми типу *хожу*, *ношу*, *вожу*, *біжу*;

- існують форми 3-ї особи однини дієслів II відміни типу *ходе*, *носе*, *воде* [29, с. 39];

- використовуються паралельні складені форми майбутнього часу, наприклад, *меш ходити* – *будеш ходити*, *ме робити* – *буде робити* [23, с. 127].

Морфологічні особливості не лише фіксують живу граматичну норму територіального говору, а й виконують характерологічну функцію: через них виявляються соціальне походження, ступінь освіченості, вік персонажа. Таким чином, фонетико-морфологічний рівень у тексті Матіос стає важливою складовою формування мовного портрета персонажів і слугує основою для розгортання системи лексичних мовно-естетичних знаків національної культури.

Діалектизми покутсько-буковинської групи надають твору особливого колориту, допомагаючи письменниці відтворити місцеві мовні особливості, змальовувати народні характери та життєві ситуації, в яких ці характери розкриваються. Вони також прив'язують події до певного соціального та територіального контексту, а також до конкретного історичного періоду. Оскільки такі діалектизми наближаються до наддіалектних явищ, вони стилізують розмовний характер авторської оповіді, вирізняючи твір серед інших і викликаючи інтерес у читача. Вони не потребують додаткових пояснень,

оскільки їхнє значення стає зрозумілим із контексту. Проте, деякі покутсько-буковинські діалектизми авторка пояснює у примітках, наприклад:

– іменники:

верстак – ровесник [22, с. 132], напр.: «*Ми з ним верстаки, з одного року*» [38, с. 67];

возниця – дерев'яна споруда для коптіння м'яса [29, с. 143], напр.: «*Дим із возниці поволі стелився понад селом*» [38, с. 69];

дріб – вівці [29, с. 92], напр.: «*Увесь дріб уже пригнали з полонини до села*» [38, с. 56];

кавальчик – маленький шматочок [29, с. 83], напр.: «*Відрізала кавальчик хліба й подала дитині*» [38, с. 28];

крішечка – дрібка [27, с. 105], напр.: «*Додай ще крішечку солі до страви*» [38, с. 56];

мерша – мертвечина [28, с. 87], напр.: «*Пси рвали мершу край дороги, аж моторошно було дивитись*» [38, с. 98];

міщулик – мішечок [27, с. 100], напр.: «*Вона дістала з міщулика жменю маку для випічки*» [38, с. 34];

половик – яструб [27, с. 87], напр.: «*Половик завис над подвір'ям, виглядаючи здобич*» [38, с. 91];

рупцак – рюкзак [22, с. 132], напр.: «*Закинув рупцак на плечі й рушив у дорогу*» [38, с. 19];

чір – собача їжа, каша [22, с. 59], напр.: «*Кинула псові трохи чіру, щоб не гарчав під дверима*» [38, с. 91];

– прикметники:

каламітний – заводій [25, с. 104], напр.: «*Каламітний хлопець підбурих усю вулицю до забави*» [38, с. 94];

шпаровитий – винахідливий, метикуватий [29, с. 100], напр.: «*Шпаровитий хлопець з усього вихід знайде*» [38, с. 120];

– дієслова:

вадитися – сваритися, сперечатися [29, с. 95], напр.: «*Та годі вам вадитися за ті дрібниці*» [38, с. 92];

глагодити – заспокоювати [27, с. 112], напр.: «*Слова матері трохи глагодили його зболілу душу*» [38, с. 91];

мняцканий – зім'ятий, неprasований [27, с. 110], напр.: «*На ньому висів старий мняцканий піджак*» [38, с. 121];

п'їланитися – лізти, дертися [23, с. 114], напр.: «*Вони п'їланилися на круту гору мало не навкарачки*» [38, с. 28];

слонити – присипляти [23, с. 94], напр.: «*Тиха пісня помалу слонила дитину в колисці*» [38, с. 67];

спрутити – напнути [28, с. 115], напр.: «*Спрутили над подвір'ям полотнище, щоб сховатися від сонця*» [38, с. 98];

флинькати – плакати, схлипувати [29, с. 110], напр.: «*Мала сиділа в кутку й тихо флинькала*» [38, с. 129];

чипіти – бути нахиленим [24, с. 93], напр.: «*Стара хата чипіла над потічком, от-от розвалиться*» [38, с. 78] та ін.

Усі ці лексеми є не просто «колеритними словами», а повноцінними мовними знаками національної культури: вони фіксують конкретні реалії традиційного побуту, господарства, харчування, одягу, соціальних взаємин, а також втілюють емоційно-оцінні установки громади. Зокрема, *шпаровитий*, *каламітний* характеризують *активність*, *кмітливість*, *темперамент*, а *мерша* пов'язується зі сферою смерті, табуйованих тем, викликаючи специфічну емоційну реакцію. Таким чином, кожна з поданих одиниць реалізує культурну семантику, що виходить далеко за межі суто предметної номінації.

Загалом у мові твору виразно простежується лексика з національно-культурним компонентом значення, яка відображає специфіку побуту, звичаїв та мовної свідомості носіїв південно-західного наріччя. Вона не лише передає місцевий колорит, а й слугує засобом етнографічної характеристики персонажів. Саме через систематичне використання таких одиниць формується мовна

картина світу буковинського села, у якій кожен предмет, дія чи емоція мають свій національно маркований вираз.

У мові персонажів зустрічаються численні діалектні слова, реалії, етнографізми, назви предметів побуту, одягу, страв, господарських знарядь, що формують культурне тло зображуваної епохи, як-от: ***Хата** димеріла димом над стріхою* [18, с. 45]); *Тихий смуток висів над спорожнілим **обійстям*** [18,с.47]; *Біля **криниці** збиралися жінки на щоденну бесіду* [18,с.5]. Наприклад, назви традиційного вбрання, їжі й побутових атрибутів:

сардак – теплий верхній одяг із вовни: *Старий батько вийшов на двір у пошарпаному **сардаку*** [25,с.17];

кептар – кирсетчастий кожушок: *Хлопець гордо ніс на собі новий, вишитий **кептар*** [25, с.56];

постоли – взуття з ремінців: ***Постоли** чвакали в багнюці сільської дороги* [25, с.45];

ґринджоли – дерев'яні санки: *Діти скочувалися з гори на старих **ґринджолах*** [25, с.7];

лемішка – густа страва з крупів: *На вечерю мати подала гарячу **лемішку*** [26, с.34];

книш – обрядовий хліб: ***Книш** поклали посеред столу як головну страву* [25, с.67];

узвар – солодкий напій із сухофруктів: ***Узвар** пахнув літом і садом у зимовій хаті* [25, с.89].

Саме ці лексеми передають особливості традиційного українського життя, національний колорит і побутову своєрідність. У поєднанні вони вибудовують цілий комплекс етнореалій: хата з обійстям, у якому відбуваються свята, поминки, родинні події; одяг, що позначає статус і вік; страви, що маркують святкові й буденні дні.

Національно маркована лексика також відбиває духовний світ українців, їхні вірування, звичаї та моральні норми, тому в художньому дискурсі буковинських авторів вона організує цілі смислові вузли, пов'язані з уявленнями

про життєвий шлях, добро і зло, гріх і спасіння, святковий та поминальний цикли народної культури. У прозі М. Матіос важливим є образ квітів як живих істот, пов'язаних із сакралізованим у народній свідомості мотивом догляду за «дитиною»: Даруся *«носила викопане коріння по селу, як дитину. Загорнула в ковдру, якою сама вкривається, притиснула до грудей та й гріє»* [38, с.15]. Такий спосіб мовного оформлення підкреслює, що для героїні квіти є вартісним «живим» началом, яке потребує опіки не менше, ніж людська істота. У сцені, де героїня роздає квіти тим, «коло котрих ніколи не цвіли квіти», наголошується її потреба ділитися красою й добром із усім селом, адже *«Даруся роздавала по селу квіти, бо так багато їх викопала восени, що більше, ніж барабуль у пивниці було. Ото й понесла до хатів, коло котрих ніколи не цвіли квіти»* [38, с. 21]. У фрагменті *«...Вона, сирота... принесла — розповиває, ну чисто тобі, як дитину»* [38, с. 31] посилюється мотив сирітства й перенесення материнської турботи на квіти, що вміщує глибокий етнокультурний зміст, притаманний українській лінгвокультурі. Через такі образи «квітів», «коріння», «дитини» авторка виражає глибинні культурні смисли, властиві народній свідомості; вони постають ключовими концептами української лінгвокультури й у художньому тексті набувають додаткових відтінків індивідуального авторського осмислення, пов'язаного з конкретними життєвими історіями героїв.

Крім того, національно маркована лексика в романі актуалізує оцінні й ментальні моделі спільноти, зокрема через протиставлення «дурний» / «солодка», що структурує уявлення села про нормальність і інакшість. Сусіди героїні сприймають її поведінку як вияв «дивакуватості», бо «думають, що вона дурна», але наратор одразу коригує цю оцінку: *«А Даруся не дурна — вона солодка»* [25, с. 25]. У сцені, де героїня *«сидить у квітнику між айстрами, у трьох кроках від Марії з Василюю, заплітає-розплітає давно поріділу сиву косу, слухає незлобну розмову про себе, і лиш тихо усміхається»* [25, с. 21], вербалізується її внутрішня зосередженість і мовчазне прийняття осуду громади, що поглиблює лінгвокультурний зміст наративу. Авторка послідовно підкреслює, що Даруся *«все розуміє, знає, що і як називається, який сьогодні день, скільки яблунь*

вродило в Маріїнім саду, скільки від Різдва до Різдва людей у селі родилося, а скільки вмерло», тоді як у сільраді «за таким розумом у книжку дивляться, а Даруся все у своїй голові тримає» [38, с. 32]. Через такі репліки й авторські ремарки виявляється зіставлення народного, «неофіційного» знання та інституційної, «книжної» фіксації фактів, що також належить до сфери національно маркованої лексики й концептів. У цьому контексті мовні одиниці з семантикою «дурний», «солодка», «дитина», «сирота», а також описові конструкції на кшталт «з курми вона говорить краще, ніж із людьми», «дерева її розуміють, пси не займають, а люди – ні» [38, с. 12] виконують функцію мовно-естетичних знаків культури, які фіксують специфічні для даної спільноти моделі емоційного реагування та оцінювання інакшості.

Отже, лексика з національно-культурним компонентом значення у творі «Солодка Даруся» виконує важливу стилістичну та етнолінгвістичну функцію – вона зберігає пам'ять про традиції, побут і світогляд українців, сприяючи відтворенню автентичної атмосфери народного життя. Вона організовує простір тексту як простір культурної пам'яті, де кожна назва й кожен вигук є частиною більшої системи знаків.

«Михайлове чудо» – третя драма «Солодкої Дарусі», яка розповідає історію села Черемошного, розташованого на кордоні з Румунією. Це село, яке пережило окупації різних держав: румунів, австрійців, москалів і німців. Уже локалізація дії (пограничний простір, зона зіткнення культур і влади) зумовлює підвищену значущість лексики з національно-культурним компонентом, адже мова села протиставляється мові окупантів і стає важливим чинником збереження ідентичності.

В центрі твору – трагедія родини Ілашуків: Михайла, його дружини Матронки та доньки Дарусі, що є символом трагедії всього буковинського народу, який протягом десятиліть (під час подій, що відбуваються між 30-ми та 60-ми роками) зазнавав страждань, страху і гніту. Окупанти змушували людей діяти всупереч їхній волі: одні покійно виконували накази, сподіваючись на порятунок себе та родини, інші не витримували і накладали на себе руки, багато

хто зазнавав фізичних та моральних мук. Так описано це у творі: час від часу (наприклад, майор Дідушенко) налітав на село, забираючи людей без огляду на їхню стать чи вік, і деякі з них не повернулись. Ті, хто повертався, часто не могли говорити через жорстоке побиття. Твір викликає сльози та сміх, з героями переживаєш їхні страждання. Драма складається з 26 частин, кожна з яких є окремою історією з життя села, про два села з однаковою назвою Черемошне, що знаходяться по обидва боки річки Черемош, про будівництво австрійської дамби на румунському боці, прихід радянських військ, а потім – німців. Окремі частини торкаються подій із життя головних героїв, зокрема весілля Михайла і Матронки, переживань Михайла через зникнення жінки та його роздуми.

Такий розлогий сюжетний контекст важливий для лексичного аналізу: саме на тлі історичних катастроф, змін влади й травматичного досвіду мовні одиниці з національно-культурним компонентом значення набувають додаткового смислового навантаження, перетворюючись на знаки стійкості, пам'яті й духовної опори громади.

Між частинами містяться ремарки і діалоги сільських жінок, що дозволяють глибше проникнути у внутрішній світ героїв, ознайомитися з побутом і звичаями селян, їхньою психологією і характерами. У цих ремарках сконцентовано значний масив лексики, яка вербалізує моральні оцінки, колективні уявлення про *«честь»*, *«гріх»*, *«долю»*, *«ганьбу»*, *«сором»*, а також відображає побутові реалії та обрядові практики. Наприклад, осудні формули на кшталт *«що люди скажуть»*, *«ганьба на ціле село»*, *«такий гріх на душу не беру»* позначають колективний контроль громади й страх перед публічним осоромленням; згадки на зразок *«така вже її доля»*, *«Бог кожному долю пише»* актуалізують фаталістичні уявлення про наперед визначений життєвий шлях, тоді як лексеми *«поминання»*, *«сороковини»*, *«обітниця»* вживаються у зв'язку з похоронно-поминальною та релігійною обрядовістю. Саме через такі вислови мовлення персонажів стає носієм колективної моральної оцінки, відбиває традиційні норми поведінки й закріплені в народній свідомості моделі реагування на життєві випробування..

У «Михайловому чуді» Матронка виступає як образ, що несе на собі всі жорстокості радянської влади. Авторка зображує безжальність радянської влади, зокрема через репресії над родиною Огронників, жорстокість Дідушенка та офіцера в галіфе, які довели до того, що мати проклинала свою дочку. Так описано катування Матронки: спочатку били всіх трьох без питань, потім розділили їх і били Матронку саму, часом затискали її пальці між дверима, і вона тільки чекала, коли біль стане нестерпним. Тут національно-культурна лексика (назви одягу, зброї, побутових реалій, ритуальних дій) контрастує з бюрократичною, військовою та ідеологічною лексикою окупаційної влади, що увиразнює протиставлення «свого» й «чужого» мовного світу.

Перед нами постають картини окупації Черемошного німцями і відносини селян до ОУН. «Михайлове чудо» розкриває жорстоке історичне минуле, в яке важко дивитись, але необхідно, оскільки, як зазначає «Львівська газета», ця книга є метафорою для всієї України. Це твір про незнищенність життя, про те, як людина повинна нести цей найцінніший дар, незважаючи на всі випробування. Таким чином, сюжетна канва підсилює смислову вагу лексики з національно-культурним компонентом, яка кодує ідею життєстійкості народу.

Твір написаний у розмовному стилі, насиченому діалогами і полілогами, що відображають особливості буковинського регіону. Текст характеризується простотою викладу думок. Особливу яскравість розмовному мовленню надають ремарки, надруковані курсивом. Саме через сільських жінок авторка передає життєву мудрість, звичаї та вірування. У цих діалогах зустрічаються прислів'я, заклинання, що надають мовленню колорит та виразність. Прислів'я, замовляння, формули проклять та благословень у поєднанні з діалектною лексикою утворюють щільну мережу мовно-естетичних знаків культури.

У розділі Марії Матіос «Михайлове чудо» мова вирізняється багатством лексики з національно-культурним компонентом, яка допомагає відтворити побут, духовний світ, традиції та звичаї українців Буковини. Ця лексика не обмежується простим переданням змісту слів – вона насичена культурними відтінками, що розкривають менталітет, характер та соціальне середовище

героїв. Завдяки такій мові читач занурюється в особливу атмосферу села, відчуває його колорит та автентичність. Вживання народних слів, сталих виразів та місцевих назв створює ефект живої розмови і дозволяє краще зрозуміти світогляд і цінності селянської громади. Лексика стає не просто способом спілкування, а засобом передачі етнокультурної інформації, що є невід'ємною частиною художнього твору.

До лексики з національно-культурним компонентом належать назви родинних зв'язків, які відображають структуру родини та взаємозв'язки між людьми: *вуйко, свояк, первий брат, челядь, годованка*. Наприклад: «*Прийшов мій вуйко з гори та приніс новини з руського села*» [25, с.67]; «*Кажуть люди, що свояк то не зовсім свій, а вже й не чужий*» [38, с.98]; «*Він мені первий брат, а ніби й чужий став через ту сварку*» [25, с.7]; «*Уся челядь заметушилася по хаті, готуючись до свята*» [25, с.89]; «*Вона, як годованка, дякувала за кожний шматок хліба*» [25, с.56]. Ці слова не лише позначають родинні ролі, а й передають соціальну ієрархію та традиції поведінки в сім'ї. Вони демонструють, наскільки важливими були сімейні зв'язки у житті селян, яким чином підтримувалися стосунки між поколіннями, та яку роль відігравали старші члени родини у вихованні молодших. Такі лексичні одиниці допомагають читачеві глибше зрозуміти внутрішню організацію громади і її моральні цінності. У цьому аспекті назви родинних зв'язків функціонують як мовно-естетичні знаки культури, що кодують традиційну патріархальну модель сім'ї.

Важливою складовою є лексика побутового плану, що відтворює щоденне життя героїв: *цебер, дровітня, дряпак, жерда, дараба*. Наприклад: «*Вона несла повний цебер води від криниці до хати*» [25, с.56]; «*За хатою стояла стара дровітня, де сохли поліна на зиму*» [25, с. 91]; «*Він оперся на дряпак, важко переводячи дух після роботи*» [25, с. 98]; «*Через потік була перекинута жерда, по якій діти бігали туди-сюди*» [25, с. 67]; «*По річці поволі пливла дараба з мокрими колодами*» [25, с. 180]. Ці назви предметів показують матеріальні умови існування селян, їхній побутовий уклад та господарську діяльність. Завдяки їм можна уявити, як влаштоване господарство, яким чином селяни забезпечували

себе всім необхідним для життя, як організовували повсякденні справи і як взаємодіяли між собою. Детальна побутова лексика робить описи конкретними й образними, сприяє формуванню живої картини села, його традицій і звичаїв. У поєднанні з описами дій (рубати дрова, носити воду, ладнати хлів) вона створює цілісний етнографічний образ селянського простору.

Ще одним важливим аспектом є лексика на означення назв їжі, що відображає етнокультурні традиції: *кулеша*, *мамалига*, *бринза*. Наприклад: «На вечерю зварила густу **кулешу**, щоб усі ситі були» [25, с.67]; «На столі парувала жовта **мамалига**, різана ниткою» [25, с.98]; «До хліба подали свіжу **бринзу**, що пахла горами» [25, с.8]. Через ці слова авторка передає не лише сільські звички, а й соціальні взаємини та особливості святкових і буденних обідів. Харчові традиції у творі показують, як формувалася спільнота, які страви вважалися звичними, а які – святковими, і як через їжу проявлялися гостинність, взаємодопомога та моральні норми. Лексеми на позначення страв нерідко з'являються в ключових епізодах (свята, весілля, поминки), підкреслюючи сакралізований вимір спільної трапези [21; 22; 27; 28; 29].

Не менш важливу роль відіграє лексика, що описує одяг і зовнішній вигляд героїв: *сардак*, *кентар*, *ярмулка*. Наприклад: «Дід у старому **сардаку** вийшов на подвір'я зустрічати гостей» [38, с.9]; «На ньому був новий **кентар**, щедро вишитий барвистими нитками» [38, с.4]; «Хлопець поправив на голові **ярмулку** й несміливо переступив поріг» [25, с.89]. Ці слова передають етнічну самобутність, регіональні особливості та соціальний статус персонажів. Одяг у творі виступає не лише як предмет побуту, а й як маркер культурної ідентичності, що допомагає читачеві уявити особливості традиційного костюма, місцеву моду, а також соціальні відмінності між персонажами. Через ці деталі мова стає більш живою, а образи – переконливими і правдоподібними, а кожна назва елемента одягу набуває значення мовно-естетичного знака культури, який читач може «прочитати» як сигнал приналежності до певної спільноти.

Лексика з національно-культурним компонентом також розкриває характер та риси героїв: слова *воротило*, *крутіяка*, *каламутний*, *шпаровитий*

передають психологічні особливості, темперамент і моральні якості персонажів. Наприклад: «Та він таке **воротило**, що все село про нього гуде» [25, с. 217] «Кажуть люди, що він **крутіяка**, з ним ліпше не мати справи» [32]; «У його **каламутних** очах щось недобре ворушилося» [25, с. 87]; «Хлопець **шпаровитий**, на кожна біду знайде раду» [25, с. 119]. Вони дозволяють авторці показати соціальну оцінку вчинків героїв і їхню поведінку в різних ситуаціях. Через такі слова читач може зрозуміти, які риси вважалися негативними чи позитивними в селянському середовищі, як формувалися взаємини між людьми, і які моральні принципи визначали життя громади. Оцінна лексика, отже, поєднує номінативну та аксіологічну функції, а у складі художнього тексту стає важливим засобом типізації.

Окремо варто виділити багатозначні слова та синоніми, які збагачують мовлення й надають йому експресивності. Наприклад, для слова «плакати» авторка використовує синоніми *слинитися*, *флинькати*, що передають різні відтінки емоцій – від легкого засмучення до глибокого горя: «Мала сиділа в кутку та тихо **флинькала** за матір'ю» [26, с. 216]; «Не **слинися**, дитино, ще все воно обернеться на добре» [25, с. 99]. Для слова «вагітність» застосовуються народні позначення: *тяж*, *веремінність*, що демонструє культурне ставлення до цього явища, особливості поведінки жінок та соціальну оцінку події, напр.: «Кажуть, що в неї **тяж**, а він і далі в шинку сидить» [25, с. 117]; «Зі своєю **веремінністю** вона тихо ходила селом, ховаючи очі» [25, с. 90]. Такі лексичні засоби роблять мовлення героїв емоційно насиченим і надають тексту більшої виразності. Усе це свідчить про те, що синонімічні ряди з національно-культурним компонентом виконують роль тонких емоційно-оцінних індикаторів.

Лексика з національно-культурним компонентом охоплює також морфологічні та стилістичні особливості, що надають мовленню автентичності: *аби* (замість «щоб»), *діправди* (справді), *на люд*. Наприклад: «Я прийшла, **аби** з тобою порадитися» [26, с. 78]; «Та то, **діправди**, чудо якесь» [25, с. 216]; «Не винось сорому **на люд**, хай люди не знають» [25, с. 278]. Використання таких

форм створює живу, природну інтонацію розмовної мови та підкреслює регіональну належність персонажів. Вони допомагають передати особливості місцевого говору та роблять розмови героїв більш достовірними. Ці форми виступають також як стилістичні маркери усного мовлення в структурі письмового художнього тексту, що відповідає загальній стратегії авторки – наблизити письмо до живої народної оповіді.

Отже, лексика з національно-культурним компонентом у драмі «Михайлове чудо» виконує етнокультурну функцію. Вона не лише передає зміст висловлювань, а й відтворює традиції, побут, соціальні та моральні норми українців, допомагає розкрити характер героїв, їхні почуття та поведінку. Завдяки цій лексиці твір набуває автентичності, живості та національного колориту, дозволяючи читачеві відчувати атмосферу села та особливості культурного середовища Буковини. Мова стає носієм культурної пам'яті і одночасно інструментом художньої виразності, що робить твір глибоким і багат шаровим.

Порівняльний аспект аналізу лексики з національно-культурним компонентом дозволяє зіставити художній дискурс Марії Матіос із прозою Ольги Кобилянської. У творах Кобилянської також простежується національно маркована лексика, пов'язана з номінаціями хата, обійстя, земля, душа, честь, сором, однак реалізована переважно в поетизованому, експресивно-романтичному ключі. Наприклад, у повісті «Земля» *хата* й *обійстя* постають як сакралізований простір родини: «Стара **хата** стояла серед мокрої землі, що, здавалося, всотала в себе весь біль роду» [25, с. 45]; «Тихе **обійстя** дихало давнім спокоєм і невисловленим жалем» [25, с. 120]. Моральні категорії «честь» і «сором» у прозі письменниці нерідко пов'язані з внутрішньою боротьбою героїв: «Йому здавалося, що вся його **честь** лежить на тій ниві, политій потом і кров'ю» [25, с. 127]; «Пекучий **сором** палив їй щоки, коли думала про свою долю» [25, с. 223]. Якщо в «Солодкій Дарусі» покутсько-буковинські діалектизми й етнореалії творять ефект «оголеної» селянської дійсності, акцентуючи травматичний досвід громади [25, с. 115], то в прозі Кобилянської подібні

культурні коди нерідко опрацьовані в руслі модерністської естетики, де національно-культурна лексика поєднується з підкреслено індивідуалізованим, внутрішньо психологізованим стилем оповіді [25, с. 217]. Такий компаративний ракурс дозволяє побачити, що однакові або подібні за сферою вживання лексичні одиниці (земля, хата, честь, сором, доля) в обох письменниць функціонують як мовно-естетичні знаки національної культури, однак у Матіос вони більш наближені до живого розмовного мовлення селянської громади, тоді як у Кобилянської часто інтегровані в інтелектуалізований, символічно насажений наратив. Це підтверджує, що лексика з національно-культурним компонентом значення в буковинському художньому дискурсі є не лише засобом етнографічної репрезентації, а й важливим чинником індивідуально-авторського стилю.

2.2. Народнознавчий характер фразеологічних одиниць

У цьому підрозділі проаналізовано фразеологічні одиниці як мовно-естетичні знаки національної культури, що репрезентують народознавчі уявлення, концепти та цінності у творах Ольги Кобилянської та Марії Матіос. Особливу увагу зосереджено на внутрішній формі фразеологізмів, їх семантичних полях і етнокультурному підґрунті, оскільки саме через фразеологічний рівень мови художній текст найінтенсивніше артикулює колективну культурну пам'ять.

У творах Ольги Кобилянської фразеологічні одиниці часто мають глибоке народознавче значення і містять посилання на народні обряди, традиції та духовні уявлення. Наприклад, фразеологізм «*душу з мертвоти будити*» [25, с. 260] відображає народні уявлення про духовне відродження, взаємодопомогу та моральне очищення людини, порівняймо: «*Вона вірила, що тихе слово любові здатне **душу з мертвоти будити**, коли сказане від щирого серця*» [25, с. 279]. Ця одиниця має глибоке етнокультурне коріння, пов'язане з давніми віруваннями про життя і смерть, символізуючи оновлення та відновлення

гармонії в людських стосунках. Використання такого фразеологізму дозволяє письменниці передати особливості народного світогляду, де духовне та фізичне життя нерозривно пов'язані, а моральні та соціальні цінності сприймаються через призму обрядів та ритуалів.

Інший приклад – фразеологічна одиниця *«святої одіжжі діткнутись»* [38, с. 129], яка відсилає до християнських традицій та народних вірувань про цілющу силу святинь, порівняймо: *«Люди йшли до церкви, аби хоч краєм пальців святої одіжжі діткнутись та принести додому бодай крихту благодаті»* [39, с. 19]. Через цей вислів авторка показує, як люди вірили в здатність духовних символів і святих предметів зціляти та оберігати від бід. Такий фразеологізм виконує роль відображення народної релігійності та повсякденної практики віри, демонструючи, що у традиційній культурі духовне очищення та фізичне зцілення нерозривно пов'язані. Внутрішня форма вислову спирається на конкретно-образний жест дотику до сакрального предмета, що репрезентує архетипічну для української культури віру в «перехід» благодаті через тілесний контакт зі святиною.

У творах Марії Матіос фразеологічні одиниці часто характеризують емоційний стан персонажів через призму народної психології. Наприклад, *«затягувати носом схлипи»* [38, с. 156] є регіональним варіантом загальноукраїнського «плакати», але має більш виразне емоційне забарвлення і відображає особливості буковинського способу вираження горя, порівняймо: *«Дівчина сиділа в кутку та тихо затягувала носом схлипи, аби ніхто не бачив її сліз»* [38, с. 198]. Цей вислів не лише передає фізичний прояв емоцій, а й демонструє, як у народній культурі втілювалися тонкі психологічні нюанси переживань людини, створюючи образ щирого, глибокого смутку. Внутрішня форма фразеологізму фіксує зорово-слуховий образ людини, яка стримує плач, тим самим посилюючи драматичний ефект.

Особливої уваги заслуговує фразеологічна одиниця *«ходити з черевом»* [38, с. 203], яка є евфемістичним позначенням вагітності в буковинській традиції, порівняймо: *«Кажуть, вона вже третій місяць ходить з черевом, а весілля все*

відкладають» [38, с. 98]. Використання такого вислову свідчить про особливості народної культури, де деякі фізіологічні стани мали табуований характер і позначалися описовими, непрямими зворотами. Це дозволяє зрозуміти, як формувалися мовні засоби обходження делікатних тем у сільському середовищі і які соціокультурні норми визначали мовлення людей. Образна основа фразеологізму пов'язана з метонімічним перенесенням (частина тіла → стан людини), що є типовим для народного медичного та побутового дискурсу.

Релігійно-міфологічна основа фразеологічних одиниць проявляється у зворотах типу *«божа кара впала»* [25, с. 416], що відображають народні уявлення про справедливість, відплату за гріхи та моральну відповідальність людини, порівняймо: *«Люди шепотіли, що на той рід **божа кара впала** за давні кривди»* [25, с. 320]. Через такі вислови письменниці передаються етнокультурні норми поведінки, де світ сприймається як гармонійна система, у якій добро винагороджується, а зло – карається. Фразеологізми такого типу виконують функцію народної моральної настанови, демонструють традиційне уявлення про причинно-наслідкові зв'язки та роль релігійних переконань у повсякденному житті.

Отже, фразеологічні одиниці в творах Кобилянської та Матіос мають яскраво виражений народознавчий характер. Вони відображають традиції, обряди, релігійні уявлення, соціальні та моральні норми, допомагають розкрити психологію персонажів і передати етнокультурний контекст, роблячи мову творів живою, образною та автентичною. Через такі одиниці читач отримує можливість зануритися у світ української народної культури і глибше зрозуміти духовні й моральні цінності, властиві етнографічному середовищу Буковини та Галичини.

Для системнішого окреслення народознавчого потенціалу фразеологічних одиниць доцільно виділити основні семантичні поля, у межах яких функціонують фразеологізми в художньому дискурсі обох письменниць:

1. Семантичне поле «життя / смерть, доля»

До цієї групи належать фразеологізми, що вербалізують уявлення про перебіг людського життя, його кінечність, непередбачуваність та зумовленість «долею». Окрім уже наведеної одиниці *«душу з мертвоти будити»* [25, с. 319], у цьому полі функціонують вислови типу *«нести свій хрест»*, *«мати важку долю»*, *«життя, як тернистий шлях»*, які концентрують біблійні й фольклорні мотиви страждання, випробування й духовного очищення, порівняймо: *«Вона знала, що мусить нести свій хрест, бо така їй судилася важка доля, і життя, як тернистий шлях, не дозволяє спочинку»* [25, с. 118]. Внутрішня форма фразеологізмів ґрунтується на образах дороги, ноші, хреста, що відсилають до християнських моделей осмислення людського існування. Народнознавче підґрунтя цих одиниць виявляється через ідею напередвизначеної долі, яка може бути «важкою» чи «щасливою», але завжди вписана в ширший сакральний контекст.

У Марії Матіос подібні фразеологізми часто поєднуються з конкретикою сільського життя, утворюючи картини, де трагедія окремої родини сприймається як «частка» колективної долі краю, порівняймо: *«Їхня родина несла свій хрест разом з усім селом, бо спільна біда не обминала нікого»* [38, с.230]. Такі одиниці стають мовно-естетичними знаками культури, бо одночасно кодують традиційне уявлення про долю і створюють сильний художній ефект співчуття, емпатії, катарсису.

2. Семантичне поле «фізичний / душевний біль»

Фразеологізми на позначення болю, страждання, душевного надлому (*«затягувати носом схлипи»* [38, с. 156], *«серце крається»*, *«душа рветься»*, *«камінь на душу впав»*) демонструють, як тілесні відчуття проєктуються на внутрішній стан людини, порівняймо: *«Від того слова в матері серце крається, душа рветься, мов би важкий камінь на душу впав»* [38, с.34]. Їхня внутрішня форма базується на метафорі «тіло → душа»: біль тіла переноситься на серце й душу, що відповідає глибинним фольклорним уявленням про «серце» як осередок почуттів і совісті.

Народознавчий компонент проявляється в тому, що біль постає не лише як індивідуальний стан, а як колективно розділене переживання (горювання за загиблими, оплакування роду, села, землі). У контексті воєнних травм, репресій, голоду фразеологізми болю перетворюються на мовні меморіали, які зберігають пам'ять про спільні трагедії. Їх естетичний ефект посилюється за рахунок повторюваності, ритмізації та включення в монологи й діалоги персонажів, що створює особливу «плачевну» інтонацію тексту.

3. Семантичне поле «гріх / кара, релігійна сфера»

До цього поля належать вислови, які структурують морально-релігійну картину світу: «*божа кара впала*» [25, с. 134], «*гріх на душу взяти*», «*бог не простить*», «*рука господня*», порівняймо: «*Вона боялася **гріх на душу взяти**, бо знала, що **бог не простить такої кривди***» [25, с.19 ; «*Люди казали, що над тим домом **простяглася рука господня**, і тому на нього **божа кара впала***» [25, с.56]. Вони репрезентують архаїчну модель мислення, за якою кожен учинок людини має наслідки у «видимому» й «невидимому» світах. Внутрішня форма таких фразеологізмів звертається до антропоморфних уявлень про Бога як суддю, «володаря руки», що «карає» або «милує».

Народознавче підґрунтя тут пов'язане з традиційною морально-етичною системою громади, де поняття гріха, сорому, кари є не абстрактними, а глибоко вкоріненими в щоденну поведінку. Фразеологізми виконують роль коротких «моральних формул», які в художньому тексті працюють як мовно-естетичні маркери оцінки: через них персонажі осмислюють власні вчинки, засуджують чи виправдовують інших.

4. Семантичне поле «родина, шлюб, рід»

Фразеологічні одиниці, пов'язані з родинними стосунками («*ходити з черевом*» [25, с. 203], «*стати під вінець*», «*зводити свій дім*», «*мати свою хату*», «*бути опорою роду*»), відображають ключове для традиційної культури уявлення про сім'ю як основну соціальну клітинку, порівняймо: «*Після весілля вони **стали під вінець**, аби разом **зводити свій дім і мати свою хату**, де чоловік буде **опорою роду***» [25, с.46]. Внутрішня форма таких висловів спирається на образи

дому, даху, опори, вінця, що символізують захищеність, стабільність, продовження роду.

Народознавчий аспект полягає у фіксації обрядових і звичаєвих практик (весілля, хрестини, похорони), які у творах Кобилянської й Матіос часто супроводжуються стійкими фразеологічними формулами, благословеннями, побажаннями, як-от: **«Щоб вам у цій хаті жилося, як у Бога за дверима, щоб рід ваш не переводився і завжди мав над собою міцний дах»** [38, с.67]. Ці одиниці є мовно-естетичними знаками культури, оскільки через них відтворюється цінність роду, землі, батьківського дому, а також патріархальні моделі розподілу ролей у сім'ї.

5. Семантичне поле «праця, господарка, щоденне буття»

У художньому дискурсі обох авторок широко представлена фразеологія праці та господарювання: вислови на кшталт *«горбатитися від ранку до ночі»*, *«мати руки в мозолях»*, *«всихати над роботою»*, *«нести всю господарку на собі»* тощо, які стилістично й семантично продовжують лексичні ряди на зразок *цебер, дровітня, жерда, дараба*, порівняймо: **«Вони горбатилися від ранку до ночі, мали руки в мозолях, всихали над роботою й мовчки несли всю господарку на собі»** [38, с.89]. Внутрішня форма таких фразеологізмів базується на зорових образах фізичного виснаження, «зігнутості» тіла, важкої ноші, що підкреслює трудомісткість селянського життя.

Народознавче підґрунтя тут – у традиційній етосі праці, де працелюбність розглядається як головна чеснота, а лінощі – як гріх. Фразеологізми праці у творах не тільки номінують трудову діяльність, а й несуть оцінне навантаження, протиставляючи *«справжніх господарів»* тим, хто *«живе за чужий кошт»*. Як мовно-естетичні знаки культури вони фіксують систему цінностей, що організує селянську спільноту [23].

Зіставлення фразеологічних систем О. Кобилянської та М. Матіос дає змогу окреслити декілька важливих відмінностей. По-перше, у прозі Кобилянської фразеологізми часто мають більш «книжний», піднесено-літературний характер, поєднуючи народну фразеологічну базу з елементами

високого стилю, що відповідає модерністській естетиці її письма. По-друге, у М. Матіос домінує уснопоетична, «селянська» фразеологія, максимально наближена до живого мовлення, насичена просторіччям і діалектизмами; через це фразеологізми звучать «грубше», «болючіше», але й ближче до реального етнографічного середовища.

По-третє, у Кобилянської через фразеологізми виразно окреслюються морально-етичні дилеми, жіноча доля, соціальне самоствердження особистості, тоді як у Матіос фразеологічні одиниці частіше концентруються навколо теми історичної трагедії, прокляття, спільного горя, що накладає свій відбиток на мовну поведінку персонажів. У обох авторок фразеологізми функціонують як мовно-естетичні знаки національної культури, проте в кожній з них вони по-своєму структурують художній світ: у Кобилянської – через інтерпретацію загальнонаціональних моральних цінностей, у Матіос – через акцент на травматичній історичній пам'яті й повсякденному досвіді виживання.

Висновки до розділу 2

Аналіз лексики з національно-культурним компонентом у прозі О. Кобилянської та М. Матіос засвідчив, що вона є одним із провідних засобів формування буковинського художнього світу. Через діалектизми, етнореалії, назви родинних стосунків, предметів побуту, одягу, їжі, господарських реалій, а також лексеми духовної сфери (душа, гріх, кара, доля, свято) письменниці моделюють цілісну мовну картину світу, у якій відбиваються працю, побут, родинні зв'язки, сакральні практики та моральні норми традиційного українського суспільства. Локальні (буковинські) елементи при цьому органічно поєднуються із загальнонаціональними культурними кодами.

Фразеологічні одиниці, розглянуті в розділі, концентруються довкола кількох ключових семантичних полів – «життя / смерть, доля», «фізичний / душевний біль», «гріх / кара, релігійна сфера», «родина, шлюб, рід», «праця, господарка». Їх внутрішня форма спирається на сталі образи дороги, хреста,

дому, рук, серця, землі, святині, завдяки чому фразеологізми набувають статусу мовно-естетичних знаків культури: поєднують культурну пам'ять (традиційні смисли, моделі бачення світу) з потужним емоційно-експресивним ефектом у структурі художнього тексту.

Стилістичний аналіз виявив як спільні, так і відмінні риси у фразеології О. Кобилянської та М. Матіос. У Кобилянської значна частина фразеологізмів має піднесений, наближений до книжного характер і використовується передусім для моделювання морально-етичних колізій та внутрішніх конфліктів особистості. У М. Матіос домінує фразеологія, максимально наближена до живого селянського мовлення, насичена діалектизмами й просторіччям; вона фіксує досвід історичної травми, щоденного виживання й колективного болю, надаючи наративу особливої емоційної напруги.

Кількісний і функційний розгляд показав, що саме регулярність уживання, семантична зосередженість та повторюваність лексичних і фразеологічних одиниць із національно-культурним компонентом забезпечують їм роль «опорних» мовно-естетичних знаків у художньому дискурсі. Вони структурують смисловий простір творів, виступають маркерами національно-культурної ідентичності та створюють основу для подальшого аналізу синтаксичного рівня. У розділі 3 на базі окресленого кола лексичних і фразеологічних МЕЗК розглядаються етномарковані синтаксичні моделі, що завершують формування цілісного художнього образу національної культури в мові творів буковинських письменників.

РОЗДІЛ 3.

ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СИНТАКСИЧНИХ ЕТНОМАРКОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ

3.1. Асоціативно-оцінний характер прикладкових структур

Прикладкові структури в мові буковинських письменників вирізняються особливим асоціативно-оцінним потенціалом, який відображає не лише психологічні й моральні якості персонажів, а й ширше – народне світосприйняття, систему цінностей та етнокультурний досвід. Такі конструкції дозволяють письменникам поєднувати описовий та оцінний компоненти, роблячи мову образною, багат шаровою і водночас зрозумілою для читача, знайомого з місцевою культурою. У синтаксичній організації тексту вони функціонують як компактні «вузли» смислу, де номінативна частина (іменник) доповнюється прикладкою, що містить культурно зумовлену інтерпретацію означуваного.

У творах Ольги Кобилянської прикладкові конструкції часто мають розгорнутий характер і виконують характеризуючу функцію, що дозволяє детально розкрити внутрішній світ персонажів. Наприклад, у вислові *«дівчина, що мала душу дитинну, невинну до смішности»* [25, с. 287] прикладка не обмежується простим описом – вона передає народні уявлення про жіночність, чистоту, моральну невинність та емоційну ніжність: *«То була дівчина, що мала душу дитинну, невинну до смішности, й тому світ з його гріхами видавався їй чужим і страшним»* [25]. Тут проявляється поєднання зовнішнього образу і внутрішньої духовної якості, що характерно для народного естетичного сприйняття людини: через конкретний приклад детально передано уявлення про ідеал дівочої душі, який відповідає традиційним культурним нормам. Граматично прикладка оформлена як розгорнута означальна конструкція з низкою якісних прикметників («дитинну», «невинну»), які, по-перше, формують узгоджений ритм, а по-друге, реалізують оцінний, аксіологічний потенціал,

об'єктивуючи народний ідеал жіночої чистоти як мовно-естетичний знак культури.

Особливий інтерес становлять етномарковані прикладки, що містять оцінний компонент і відображають систему народних цінностей. Наприклад, у конструкції *«чоловік, що мав наклін до добра й справедливості»* [38, с. 291] підкреслено моральну орієнтацію персонажа: *«Село шанувало його як чоловіка, що мав наклін до добра й справедливості, і до нього йшли по раду, мов до старшого»* [38, с. 56]. Слово наклін, діалектне за походженням, підкреслює схильність героя до морально правильних дій і водночас відтворює мовну специфіку Буковини. Така конструкція поєднує етнокультурний контекст із оцінним коментарем, надаючи персонажу символічної ваги в межах народної моралі. У граматичному плані це підрядна прикладкова конструкція із семою потенційності («мав наклін»), яка акцентує не стільки вже здійснені вчинки, скільки усталену внутрішню налаштованість, що особливо важливо для традиційного селянського середовища.

М. Матіос використовує прикладкові структури для створення асоціативних рядів, що відображають народну систему образів і метафор. Наприклад, у вислові *«жінка, що мала в собі й силу землі, й м'якість води»* [38, с. 178] прикладка вибудовує асоціативний зв'язок між жіночою природою та природними стихіями: *«Вона стояла перед ними, жінка, що мала в собі й силу землі, й м'якість води, тиха й непохитна водночас»* [38, с.56]. Тут відображається народне сприйняття жінки як істоти, поєднаної з природою, здатної до витривалості й ніжності, до внутрішньої стійкості та м'якості. Етнокультурний образ землі актуалізує уявлення про плодючість, витривалість, «укоріненість» у рідному краї, тоді як образ води – про гнучкість, здатність до пристосування й очищення, разом формуючи багатовимірний мовно-естетичний знак жіночої сутності.

Етномарковані прикладки часто містять імпліцитну оцінку, засновану на народних стереотипах та традиційних асоціаціях. Так, у конструкції *«хлопець, що мав руки золоті»* [38, с. 203] реалізується традиційна метафора майстерності

та трудової доблесті: *«Про нього в селі казали, що то хлопець, що мав руки золоті, бо за що не візьметься – усе ладиться»* [38, с.98]. Вона не просто описує фізичну вправність, а задає оцінку дій персонажа, засновану на культурному й моральному баченні спільноти. З формально-синтаксичного погляду прикладка організована як означальна відносна конструкція з метафоризованим присудком («руки золоті»), що фіксує в мові традиційний для українців культ праці й ремісничої вправності.

У художньому дискурсі буковинських письменників прикладки нерідко містять релігійно забарвлені оцінки, які вводять персонажа в сакральний простір народної уяви. Характерними є конструкції на кшталт *«мати, що молилася за всіх, мов свята покровителька роду»*, *«дитина, що була для них ангелом у хаті»*: *«Вони дивилися на неї як на матір, що молилася за всіх, мов свята покровителька роду, і вірили, що її слово дійде до небес»*; *«Та дитина, що була для них ангелом у хаті, витирала сльози й приносила в дім тиху радість»* [38, с.45]. У таких прикладках релігійні образи («свята», «ангел») поєднуються з родинно-побутовими реаліями («рід», «хата»), утворюючи синкретичний знак, де сімейне життя осмислюється крізь призму сакральних моделей.

Особливої уваги заслуговує те, що асоціативно-оцінний потенціал прикладкових конструкцій полягає в їхній здатності поєднувати кілька рівнів інформації одночасно: описовий, моральний, емоційний і культурологічний. Через них письменники передають не лише зовнішні риси та дії персонажів, а й їхні внутрішні переживання, моральні орієнтири, емоційний стан і зв'язок із традиційним світосприйняттям громади. Такі прикладки стають своєрідним «кодом» народного світогляду, у якому поєднані символічні образи, стереотипи поведінки, етичні норми та емоційні оцінки. Вони працюють як мовно-естетичні знаки, оскільки одночасно виконують і номінативну (називну), і інтерпретаційно-оцінну функції, задаючи читачеві певний ракурс сприйняття персонажа [24].

Отже, прикладкові структури в творах О. Кобилянської та М. Матіос мають яскраво виражений асоціативно-оцінний характер, який дозволяє

передавати народні уявлення, моральні цінності, емоційні переживання та культурні стереотипи. Вони збагачують мову творів, роблять її образною та насиченою культурним змістом, дозволяють читачеві не лише сприймати сюжет, а й зануритися в етнокультурний контекст, зрозуміти світогляд, традиції та духовний досвід буковинської громади. У сукупності прикладкові конструкції формують розгалужену систему мовно-естетичних знаків національної культури, через які художній текст набуває додаткової смислової та емоційної глибини.

3.2. Національний колорит порівняльних конструкцій

Порівняльні конструкції в творах буковинських письменників відіграють важливу роль у формуванні національного колориту, оскільки вони не просто передають характеристики персонажів чи явищ, а відображають особливості національного світобачення, народну систему цінностей, звичаї та естетичні уявлення регіональної культури. Завдяки порівнянням мова письменників стає образною, живою та культурологічно насиченою, дозволяючи читачеві зануритися в побут, психологію і духовний світ буковинської громади. Порівняльні моделі відтворюють спосіб мислення, коли нове, незнайоме чи психологічно складне явище осмислюється через уже усталені образи, закріплені в народній традиції.

У творах Ольги Кобилянської порівняльні конструкції часто спираються на образи природи, що є традиційними для буковинського фольклору. Наприклад, у вислові *«душі наші були, як ранкова роса на траві»* [25, с. 234] відтворюються народні уявлення про чистоту, крихкість і недовговічність душевних переживань. Через порівняння з росою авторка підкреслює тимчасовість життя та непостійність емоцій, створюючи естетично-емоційний ефект, який відображає фольклорну традицію передавання життєвих істин через природні образи. Такі порівняння дозволяють читачеві глибше усвідомити цінності, притаманні буковинській культурі: високу оцінку внутрішньої чистоти,

невинності та щирості. У граматичному плані йдеться про просту порівняльну конструкцію із сполучником «як», але саме вибір образу «ранкової роси» надає вислову національно маркованого відтінку, оскільки роса в народній символіці асоціюється з оновленням, благодаттю, Божою ласкою на землі.

М. Матіос широко використовує порівняння, що відсилають до традиційного побуту і соціального середовища. Так, у вислові *«мовчав, як камінь на могилі»* [38, с. 149] не просто характеризується мовчання персонажа, а створюється асоціативний зв'язок зі смертю, пам'яттю та ритуалами шанування померлих. Через таке порівняння письменника передає повагу до предків, значення поховального обряду та ставлення буковинців до духовної пам'яті, що є невід'ємною частиною національного колориту. *«Камінь на могилі»* постає не просто як фізичний предмет, а як символ тиші, непорушності, незворотності смерті, що надає порівнянню потужного емоційного звучання та увиразнює внутрішній стан героя.

Релігійно-обрядові реалії також формують основу порівнянь. У конструкції *«стояла, як свічка перед іконою»* [56, с. 167] відтворюється духовна культура буковинців та їхнє ставлення до християнських традицій. Подібні порівняння дозволяють письменникам передати моральні та духовні цінності персонажів через звичні для місцевої громади символи, створюючи наратив, який відображає внутрішній світ і релігійні переконання героїв. Образ «свічки перед іконою» пов'язаний з мотивами покорі, молитви, жертвності; людина, з якою її зіставляють, сприймається як така, що перебуває в стані внутрішнього зосередження, смирення чи молитовного очікування.

Для системного опису національного колориту порівняльних конструкцій доцільно виокремити основні типи порівнянь, які домінують у творах буковинських письменників.

1. Порівняння з образами природи.

До цієї групи належать порівняння з рососою, вітром, рікою, горою, деревом тощо. Уже згаданий вислів *«душі наші були, як ранкова роса на траві»* [25, с. 234] репрезентує природу як еталон чистоти й крихкості. Типові для цієї групи

також моделі на зразок «стояв, як дуб столітній», «горе налягло, як хмара грозова». Вони відображають традиційне для українського фольклору ототожнення людини з деревом (символ стійкості, роду) чи небесними явищами (хмара, гроза – символи потрясіння, випробування). Внутрішня форма таких порівнянь ґрунтується на метафорі «людина – частина природи», що є базовою для народної картини світу.

2. Порівняння з релігійними предметами та діями.

Сюди належать конструкції типу «*стояла, як свічка перед іконою*» [25, с. 167], «покірний, як прочанин на прощі», «тихий, як молитва вечірня». Вони спираються на добре відомі носіям культури обрядові ситуації: стояння зі свічкою перед іконою, участь у паломництві, виконання вечірньої молитви. Релігійний контекст додає порівнянням високого стилістичного регістру, підносить внутрішні стани персонажів до рівня сакральних переживань. Такі порівняння є мовно-естетичними знаками, що одночасно маркують релігійну ідентичність громади й фіксують оцінку поведінки героїв крізь призму християнських цінностей.

3. Порівняння з побутовими реаліями.

До цієї групи належить уже згадане «*мовчав, як камінь на могилі*» [38, с. 149], а також моделі на кшталт «стояла, як стіна хати», «тяжко було, як камінь на грудях», «гіркий, як полин у городі». Побутові й господарські предмети (хата, стіна, камінь, полин, хліб, поле) становлять ядро повсякденного досвіду селян, тому їх залучення як еталонів у порівняннях робить образність максимально наближеною до реальної життєвої практики. Порівняння з побутовими реаліями підкреслюють матеріальний вимір національної культури – те, як люди живуть, працюють, облаштовують простір і як це позначається на їхньому способі мислення.

Розглянуті групи порівняльних конструкцій дають змогу зробити висновок, що найчастіше порівнюваними концептами у творах буковинських письменників є душа, життя, горе, жінка, праця. Душа порівнюється з природними явищами (роса, вітер, ріка), що акцентує на її мінливості, крихкості,

потребі в очищенні. Життя співвідноситься з дорогою, рікою, потоком, що підкреслює його плинність і невинний рух. Горе зіставляється з важкими, темними, холодними образами (камінь, хмара, ніч), виявляючи традиційні фольклорні опозиції «світле / темне», «легке / важке». Жінка найчастіше порівнюється з природними стихіями (земля, вода, дерево, квітка), що відбиває етнокультурний стереотип її близькості до природи й родючості. Праця співвідноситься з тягарем, важкою ношею, каменем, але також із джерелом гідності й честі.

Отже, порівняльні конструкції в творах буковинських письменників мають виразний національний колорит, оскільки вони відтворюють етнокультурні образи природи, побуту, релігійних обрядів та морально-етичних уявлень. Вони допомагають передати специфіку регіональної культури, створюють живі асоціативні ряди і відображають народну систему цінностей, духовність та естетичні стандарти, характерні для Буковини. Завдяки цим конструкціям мова творів стає образною, культурологічно насиченою та глибоко національною, формуючи неповторний регіональний колорит. Порівняння функціонують як мовно-естетичні знаки національної культури, оскільки в компактній синтаксичній формі поєднують когнітивний, емоційний і культурний плани змісту, забезпечуючи художньому текстові високу семантичну щільність і стилістичну виразність.

3.3. Етномарковані синтаксичні конструкції експресивного характеру

Етномарковані синтаксичні конструкції експресивного характеру в творах буковинських письменників виконують важливу функцію відтворення народного мовлення, емоційної насиченості тексту та культурно зумовлених способів вираження почуттів. Вони дозволяють передати як індивідуальні переживання персонажів, так і колективні емоційні реакції, характерні для етнічної спільноти. Такі конструкції вирізняються особливою образністю, емоційністю та інтонаційною багатшаровістю, що створює ефект живого

народного мовлення у художньому творі. На рівні синтаксису вони реалізують потенціал мовно-естетичних знаків культури, оскільки поєднують семантичну, прагматичну й інтонаційно-ритмічну організацію висловлення.

Вигуківі конструкції є однією з найяскравіших форм етномаркованих синтаксичних одиниць. У творах М. Матіос і О. Кобилянської вони часто містять релігійні формули, характерні для буковинської традиції. Наприклад, вигук **«Боже мій милий, що ж то буде!»** [25, с. 234] не лише передає інтенсивний емоційний стан персонажа, але й вказує на його релігійність, наявність віри як невід'ємної частини повсякденного життя. У подібних конструкціях поєднуються вокативні форми (*Боже мій милий*) та модально-питальна частина (*що ж то буде!*), що відтворює етнокультурну модель емоційного реагування: у хвилини тривоги, страху чи безсилля людина насамперед звертається до Бога як до вищої інстанції.

Промовистою є також вигукова формула типу **«Ой, Боже мій, ой, що то буде з нами, діточками сиротами!»** де подвійна репетиція вигуку (ой, Боже мій, ой) та включення зменшувально-пестливої форми діточками надають вислову характеру емоційно насиченого плачу-молитви. Тут спостерігаємо поєднання експресії (вигук *ой*) і релігійного звертання (*Боже мій*), що кодує культурний сценарій «плач-скарга перед Богом». У М. Матіос типовими є й етнорегіональні вигуки *йой, ой-йой*, які вживаються як самостійні речення або як вставні компоненти: **«Йой, Боже, йой, яке ж то лихо впало на хату...»** – у таких конструкціях нагромадження вигуків (*йой, Боже, йой*) створює ефект наростання емоційної хвилі й відтворює інтонацію живого, афективно забарвленого мовлення [38, с.56].

Питальні конструкції в етномаркованому варіанті передають сумніви, роздуми та внутрішню рефлексію персонажів. Наприклад, вислів **«І чи знає хто, що діється в душі людській?»** [38, с. 198] демонструє усвідомлення таємничості людської природи та внутрішнього світу людини, характерне для народного етичного та психологічного світогляду. Такі питання не завжди потребують прямої відповіді; вони слугують способом відтворення внутрішнього монологу,

створюючи ефект безпосередності та щирості мовлення. Подібні риторичні запитання, як-от «*Хто ж, як не Бог, знає всю правду?*» [Покликання], поєднують розмірковування з релігійною парадигмою, формуючи культурний сценарій «самоусвідомлення через звернення до вищої істини».

Повтори різних типів є однією з особливостей буковинського народного мовлення, що письменники успішно відтворюють у художніх текстах. Анафоричні конструкції, як-от: «*Не плач, дівчино, не плач... Не допоможуть сльози горю*» [38, с. 345], створюють ритмічність і повторюваність, властиву народним пісням, голосіням та усній традиції. Повтор імперативної форми не плач на початку сусідніх синтаксичних відрізків надає вислову ритму заклинання, відтворює «ритм голосіння», у якому прохання й наказ одночасно виконують заспокійливу й констатувальну функції. Аналогічно у М. Матіос: «*Плач, моє серце, плач, не вмовкаючи...*» [38] – анафора плач увиразнює безперервність емоційного стану, а звертання моє серце підкреслює внутрішню драматизацію.

Епіфоричні конструкції передають наростання емоційної напруги та інтенсивність переживань. Наприклад, вислів «*Болить серце, болить... Аж болить*» [38, с. 267] підкреслює глибину душевного болю, зумовлює ритмічну напругу і відтворює особливості емоційного вираження в буковинській традиції. Повтор присудка болить у кінцевих позиціях фраз спричиняє ефект «ударного» наголосу на переживанні, інтонаційно наближаючи вислів до голосіння. Епіфора реалізується й у побудовах на кшталт: «*Пішло від неї все – щастя пішло, радість пішла, надія пішла*» [21, с.91], де повтор дієслова пішло / пішла в кінці фразового ланцюжка фіксує мотив остаточної втрати.

Крім того, етномарковані синтаксичні конструкції включають інверсії, вставні слова та міжфразові вигуки, що додатково збагачують текст емоційною насиченістю та відтворюють інтонаційні особливості народної мови. Інверсія часто використовується для виділення емоційно важливих компонентів: «*Стара вже, згорблена, до церкви пішла вона*» [38, с. 45] замість нейтрального «*Вона пішла до церкви, стара вже, згорблена*». У такій побудові прикметниковий ряд

стара вже, згорблена виноситься на початок речення, що підсилює зорову й емоційну виразність образу, акцентуючи на фізичному й психологічному стані персонажа.

Вставні слова й вставні речення (*отак, бачиш, кажу тобі, та вже ж, йой же, видиш*) формують ефект усної, діалогізованої інтонації, наближаючи синтаксис твору до живої розмовної мови. Наприклад: «*Бо, **бачиш**, не всім дано так терпіть, як вона терпіла...*» [38, с.67] або «*Він, **кажу тобі**, серце мав добре, та доля лиха...*» [38, с.56]. У таких конструкціях вставні компоненти організують не лише інтонацію (паузи, підвищення голосу), а й комунікативні ролі, оскільки апелюють до умовного адресата (*бачиш, кажу тобі*), що є характерною рисою народного оповідного дискурсу [38, с.60].

Характерною є й комбінація вигуківих, вставних і інверсійних структур в одному вислові: «*Ой же, Боже мій, як то тяжко їй було, тяжко...*» [38, с.93] – де початковий вигук *ой же* задає високий емоційний тон, звертання *Боже мій* закорінює репліку в релігійному дискурсі, а повтор прикметника *тяжко* в кінці фрази (епіфора) посилює переживання. У подібних висловах синтаксис стає безпосереднім носієм етнокультурної інформації: перед нами не просто граматично оформлене речення, а фрагмент «усного» голосіння, перенесений у художній текст.

Отже, етномарковані синтаксичні конструкції експресивного характеру у творах буковинських письменників поєднують у собі мовну образність, емоційну насиченість та культурологічні особливості регіону. Вони дозволяють відтворити живе народне мовлення, показати глибину внутрішнього світу персонажів, передати релігійність, моральні цінності, психологічні особливості та традиційний емоційний стиль, притаманний буковинській етнокультурі. Експресивні вигуківі, питальні, повторювальні, інверсійні та вставні конструкції функціонують як синтаксичні мовно-естетичні знаки національної культури, через які в художньому дискурсі актуалізуються культурні сценарії горя, молитви, надії, розпуки, родинного спілкування й колективного переживання історичної травми.

Висновки до розділу 3

Синтаксичні етномарковані конструкції в творах буковинських письменників засвідчують високий художньо-образний потенціал і виразно відбивають специфіку регіональної мовної картини світу. Прикладкові структури вирізняються асоціативно-оцінним характером: вони передають народні уявлення про моральні якості, соціальні ролі й естетичні ідеали, функціонуючи водночас як засіб характеристики персонажів та як носії етнокультурної інформації. Порівняльні конструкції спираються на традиційні символи природи, побуту й релігійних уявлень, завдяки чому формують національний колорит і відтворюють притаманний буковинській традиції спосіб мислення «через образ». Етномарковані синтаксичні конструкції експресивного характеру (вигуківі, питальні, повторювальні, інверсійні, з вставними словами) передають особливості емоційного вираження, кодують ментальні настанови та ціннісні орієнтири громади, створюючи ефект «озвученого» тексту.

У межах розділу виокремлено три провідні групи синтаксичних мовно-естетичних знаків культури: 1) прикладкові конструкції асоціативно-оцінного типу; 2) порівняльні конструкції з етнокультурно маркованими образами; 3) експресивні конструкції, що кодують емоційні стани й культурні сценарії. Така типологія показує, що синтаксис у творах буковинських авторів виконує не лише граматичну, а й світоглядно-культурну функцію: через нього фіксуються моделі оцінки людини, уявлення про працю, горе, родину, сакральну сферу, а також задається ритміка й мелодика мовлення, наближена до голосінь, молитви, розмов у сільському середовищі. За частотністю та функційною навантаженістю особливо активно реалізуються експресивні конструкції, тоді як прикладкові й порівняльні структури формують більш стабільний, узагальнювальний рівень національно-культурної образності.

Порівняльний аналіз індивідуальних стилів М. Матіос та О. Кобилянської засвідчив, що обидві авторки послідовно використовують синтаксичні МЕЗК як ключовий засіб творення національного колориту, проте з різними акцентами. У

прозі М. Матіос домінує розмовно-фольклорний тип експресивного синтаксису, максимально наближений до живої народної мови й «голосу» селянської громади. У творах О. Кобилянської етномарковані конструкції поєднуються з книжною, психологізованою манерою письма, інтегруючись у модерністський тип нарації. Отже, синтаксичні мовно-естетичні знаки культури становлять системний рівень репрезентації національної культури в художньому дискурсі буковинських письменників: через них текст актуалізує колективну пам'ять, закріплює етнокультурні моделі переживання та забезпечує впізнаваний національний стиль прозових творів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу комплексно охарактеризувати мовно-естетичні знаки національної культури в художньому дискурсі буковинських письменників Марії Матіос та Ольги Кобилянської на лексичному, фразеологічному та синтаксичному рівнях. У роботі послідовно обґрунтовано, що мова художньої літератури постає як один із найдієвіших механізмів збереження, трансляції та осмислення національної ідентичності, а мовні одиниці з етнокультурним компонентом значення функціонують як ключові маркери національної культурної пам'яті.

У першому розділі було розглянуто теоретико-методологічні засади взаємозв'язку мови та національної культури, окреслено основні підходи сучасної української лінгвістики до вивчення лінгвокультурологічних явищ. Підкреслено, що мова є не лише засобом комунікації, а й базовим носієм національної ідентичності, у якій вербалізуються культурні коди спільноти, її ціннісні орієнтири, ментальні моделі та поведінкові стереотипи. Спираючись на праці С. Єрмоленко, І. Голубовської, В. Жайворонка, В. Кононенка, Т. Беценко, Т. Семашко та інших дослідників, з'ясовано, що національна лінгвокультурологія пропонує цілісний підхід до опису мови як феномена культури, у межах якого взаємодіють такі поняття, як мовно-естетичний знак культури, національно-мовна картина світу, етносимвол, національно маркований концепт. Уточнено дефініцію поняття «мовний знак національної культури» як мовної одиниці або комплексу одиниць, що відображають етнокультурно значущу інформацію, акумулюють історичну й духовну пам'ять народу, фіксують національно специфічні моделі світорозуміння та здатні до творчої актуалізації в різних дискурсивних ситуаціях. Особливий наголос зроблено на мовно-естетичних знаках культури як таких, що поєднують когнітивний, ціннісний та художньо-образний компоненти й уможливлюють глибоке проникнення в національну ментальність. У цьому ж розділі здійснено типологічне окреслення мовних знаків національної культури, яке охоплює

лексичні одиниці з етнокультурним компонентом значення, фразеологізми й паремії, прецедентні імена й тексти, символи та архетипні образи, а також синтаксичні конструкції порівняльного, прикладкового й експресивного типу, що функціонують як мовно-естетичні знаки української культури. Показано, що національно-мовна картина світу постає як модель осмислення реальності, у якій закріплено специфіку етнічного світосприйняття, а в художньому дискурсі буковинських письменників ця картина репрезентується через системне використання лексичних, фразеологічних та синтаксичних засобів, що відтворюють побут, звичаї, вірування, моральні норми та емоційні стани спільноти.

Другий розділ присвячено аналізу лексики з національно-культурним компонентом значення та народознавчому характеру фразеологічних одиниць у художніх текстах Марії Матіос і Ольги Кобилянської. На матеріалі роману «Солодка Даруся», зокрема частини «Михайлове чудо», встановлено, що лексична система твору ґрунтується на діалектних засобах покутсько-буковинської групи говорів і містить розгалужений шар етнореалій, пов'язаних із традиційним селянським побутом, господарством, матеріальною культурою, харчовими звичаями, одягом, просторовою організацією села та родинною ієрархією. Діалектні форми і лексеми, що називають предмети побуту, елементи господарського укладу, особливості одягу й харчування, а також реалії духовно-релігійного життя, не лише фіксують регіональну мовну специфіку, а й виконують вагомую стилістичну функцію: індивідуалізують мовлення персонажів, прив'язують події до конкретного соціокультурного простору, забезпечують автентичність художнього світу та створюють ефект «присутності» читача в середовищі буковинського села. Окремо увиразнено роль народної синонімії й евфемістичних позначень, зокрема в сфері тілесності та інтимних тем, що традиційно були табуйовані; такі одиниці засвідчують, як на рівні повсякденної мови кодуються моральні норми, уявлення про приличність, сором і гідність.

Детальний аналіз фразеологічних одиниць показав, що вони мають виразний народознавчий характер і акумулюють релігійно-міфологічні уявлення, моделі переживання горя, страху, надії та духовного очищення, а також уявлення про кару, благословення, провину й прощення. У мові персонажів домінують фразеологізми, пов'язані з семантичними полями «релігія», «доля / недоля», «праця», «родинні стосунки», що свідчить про глибоку корінність християнських та традиційно-селянських цінностей у національній свідомості. Фразеологія в художніх текстах функціонує як інструмент згущеного вираження моральних оцінок, засіб передачі колективної мудрості й механізм структурування емоційного простору тексту.

Третій розділ присвячено художньо-образному потенціалу синтаксичних етномаркованих конструкцій, які виступають важливим рівнем репрезентації національного колориту. Синтаксис розглянуто як площину, де реалізується асоціативно-оцінний, емоційний та культурологічний потенціал мовних одиниць. Показано, що прикладкові структури в творах О. Кобилянської та М. Матіос мають виражений асоціативно-оцінний характер: у межах однієї конструкції поєднуються описовий і ціннісний компоненти, завдяки чому передаються народні уявлення про моральні риси людини, усталені гендерні ролі, естетичні ідеали жіночності й мужності. Через прикладки типу «дівчина, що мала душу дитинну, невинну до смішности», «чоловік, що мав наклін до добра й справедливости», «жінка, що мала в собі й силу землі, й м'якість води» авторки репрезентують закорінені в культурі моделі морально-духовної оцінки особистості, поєднуючи індивідуально-психологічні характеристики персонажів із колективними етичними стандартами громади.

Виявлено, що порівняльні конструкції ґрунтуються на традиційних образах природи, побуту, релігійних атрибутах і ритуальних практиках. Вони спираються на образи роси, води, землі, каменю, свічки, могили, ікони та інших етнокультурно важливих реалій, через які кодуються уявлення про чистоту, крихкість, непостійність, стійкість, незрушність, сакральність, пам'ять. Порівняння на кшталт «мовчав, як камінь на могилі», «стояла, як свічка перед

іконою», «душі наші були, як ранкова роса на траві» створюють потужний асоціативний ефект і відтворюють традиційні способи осмислення життя, смерті, страждання, духовної витривалості. Етномарковані синтаксичні конструкції експресивного характеру – вигуківі, питальні, повторювальні, інверсійні, з вставними компонентами – передають емоційний стиль буковинської традиції, відтворюючи специфічні моделі емоційного реагування, у яких поєднуються вигуки, релігійні формули, риторичні питання, повторами посилена експресія, інтонаційно мелодійні структури, близькі до жанрів голосінь і народних пісень. Саме завдяки таким конструкціям у текстах з'являється ефект живого народного мовлення, що робить художній дискурс максимально наближеним до автентичної усної традиції.

Узагальнення спостережень над лексичними, фразеологічними й синтаксичними засобами дає підстави стверджувати, що художній дискурс Марії Матіос та Ольги Кобилянської репрезентує цілісну систему мовно-естетичних знаків національної культури, які взаємодіють на всіх рівнях мовної структури. У творах чітко окреслюється пріоритет діалектних і етнореалійних лексем, фразеологізмів з потужним релігійно-етичним та народознавчим змістом, а також синтаксичних конструкцій, що кодують моральні оцінки, емоційні стани, культурні сценарії. Мовлення персонажів у прозі М. Матіос вирізняється особливою наближеністю до живого народного мовлення: тут послідовно фіксуються форми звертань, вигуки, частки, діалектні морфологічні й словотвірні особливості, які надають текстові виразної автентичності, створюючи «колективний голос» громади. У О. Кобилянської, натомість, народна мовна стихія інтегрується в ширший літературно-інтелігентський дискурс, що формує багат шарову стилістичну структуру, у якій поєднуються фольклорно-етнографічний, психологічний та модерністський плани.

На підставі аналізу зроблено висновок, що національний колорит аналізованих творів формується не лише завдяки етнографічним деталям, а насамперед через системну реалізацію національно маркованих мовних одиниць, які моделюють специфічну для Буковини картину світу з її гірським

ландшафтом, пограничним статусом регіону, травматичним історичним досвідом, домінуванням традиційних моральних норм, релігійності та родинних цінностей. Дослідження мовних знаків національної культури в художньому тексті переконливо показало, що мова виступає ключовим механізмом збереження та трансляції національної ідентичності в умовах історичних випробувань і сучасних глобалізаційних процесів; саме через лексичні, фразеологічні та синтаксичні засоби автори художньо осмислюють колективний досвід, переосмислюють історичну пам'ять, створюють емоційно насичені наративи, які підтримують тяглість української культурної традиції.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в зіставному аналізі мовно-естетичних знаків культури в творчості інших представників буковинського та суміжних регіональних літературних осередків, у більш деталізованому кількісному й типологічному описі лексичних, фразеологічних і синтаксичних МЕЗК на основі розширених текстових корпусів, а також у розробленні спеціалізованого словника чи електронного корпусу мовно-естетичних знаків культури буковинської прози. Не менш актуальним є вивчення рецепції таких знаків сучасним читачем, зокрема в освітньому процесі. У такому ракурсі мова художнього дискурсу буковинських письменників постає як потужний інструмент збереження й осмислення національної культури, а мовно-естетичні знаки національної культури — як ключові маркери української ідентичності, завдяки яким забезпечується тяглість традиції й розкривається духовний потенціал українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрейчук Н. Застосування терміна код в антропокультурній лінгвістиці. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2009. № 648. С. 113–117.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.
3. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.
4. Бевзенко С. П. Українська діалектологія : навч. посіб. для студ. філол. ф-тів ун-тів і пед. ін-тів. Київ : Вища шк., 1980. 244 с.
5. Березовенко С. Я. Українська фразеологія : навч. посібник. Київ : Вища школа, 1981. 184 с.
6. Беценко Т. Мова українських народних дум у часовому вимірі. *Рідний край*. 2012. № 2. С. 83–86.
7. Беценко Т. П. Аналіз художнього тексту: лінгвокультурологічний підхід. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : Астропринт, 2017. Вип. 24 (1). С. 247–253.
8. Беценко Т. П. Мовно-естетичні знаки української культури в поетичній творчості Івана Малковича. *Культура слова*. 2017. № 86. С. 73–83.
9. Бондаренко А. Образна семантика темпоральності українських поетичних текстів ХХ століття : монографія. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2017. 392 с.
10. Бондаренко А. Основні аспекти вітчизняних лінгвокультурологічних досліджень. *Література та культура Полісся*. 2019. № 96. Серія «Філологічні науки» № 13. С. 115–125.
11. Бондаренко А. Темпоральність у поетичній мові ХХ століття : монографія. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2013. 324 с.

12. Вавринюк Т. І., Колоїз Ж. В., Малюга Н. М., Шарманова Н. М. Лінгвокультурологічна та етнолінгвістична інтерпретація слова й тексту : хрестоматія. Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2015. 221 с.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
14. Гаврилів А.-М. Діалектизми у новелістиці Ольги Кобилянської. ANADISS. 2018. Vol. 26. С. 229–232. URL: 21.Gavril, Anamaria.pdf (дата звернення: 25.02.2025).
15. Глуховцева К. Д. Динаміка українських східнословобожанських говірок : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2005. 592 с.
16. Говори української мови : збірник текстів / уклад. С. Ф. Довгопол, А. М. Залеський, Н. В. Прилипко ; відп. ред. Т. В. Назарова. Київ : Наук. думка, 1977. 591 с.
17. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ : Логос, 2004. 284 с.
18. Гримашевич Г. Діалектна лексика в романі Марії Матіос «Мами». Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2019. 17 с.
19. Гуцульські говірки. Короткий словник / відп. ред. Я. Закревська. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. 232 с.
20. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Наукова думка, 1982–2012.
21. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки культури в історії літературної мови. *Мовознавство*. 2007. № 4–5. С. 3–12.
22. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ : Інститут української мови НАН України, 2009. 352 с.
23. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
24. Загнітко А. П., Богданова І. В. Лінгвокультурологія : навч. посіб. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
25. Кобилянська О. Твори : у 5 т. Київ : Дніпро, 1963. Т. 1. 491 с.

26. Колоїз Ж. В. Діалектизми в романі Марії Матіос «Солодка Даруся». *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 4. С. 98–114.
27. Кононенко В. І. Мова у контексті культури. Київ ; Івано-Франківськ : Плай, 2008. 389 с.
28. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія : монографія. Київ : Вища школа, 2008. 340 с.
29. Кононенко В. І. Символи української мови. Івано-Франківськ, 2013. 360 с.
30. Коржупова А. П. Розвиток української літератури на Буковині. *Письменники Буковини початку ХХ ст.* / упоряд. О. С. Романець, Ф. П. Погребенник. Київ, 1958. С. 3–22.
31. Кравець Л. Лінгвокультурологія. *Енциклопедія сучасної України*. Київ : Видавництво енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. Т. 17. С. 389.
32. Культура української мови : довідник / С. Я. Єрмоленко, Н. Я. Дзюбишина-Мельник, К. В. Ленець та ін. ; за ред. В. М. Русанівського. Київ : Либідь, 1990. 304 с.
33. Літературна спадщина Буковини : відомі імена. URL: Літературна спадщина Буковини: відомі імена | Новини (дата звернення: 25.02.2025).
34. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. Київ : Академія, 2012. 288 с.
35. Матвіяс І. Г. Засади української діалектології. *Мовознавство*. 2000. № 1. С. 3–8.
36. Матвіяс І. Г. Роль буковинських говірок в утворенні західноукраїнського варіанта літературної мови. *Українська мова на Буковині: матеріали Всеукр. наук. конф., присвяч. 160-річчю від дня народження Ю. Федьковича (Чернівці, 13–15 жовтня 1994 р.)*. Чернівці : Рута, 1994. С. 7–8.
37. Матвіяс І. Г. Українська літературна мова і територіальні діалекти в їх взаємодії в різних історичних етапах. *Українська літературна мова в її*

- взаємодії з територіальними діалектами* : зб. ст. Київ : Наук. думка, 1977. С. 5–31.
- 38.Матіос М. Солодка Даруся. Львів : ЛА «Піраміда», 2005. 176 с.
- 39.Мацько Л. Лінгвокультурологічний аналіз. *Українська мова в освітньому просторі* : монографія. Київ : Видавництво НПУ, 2009. С. 348–365.
- 40.Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
- 41.Мізін К. І. Нові напрями в українському мовознавстві: зіставна лінгвокультурологія. *Мовознавство*. 2012. № 6. С. 38–52.
- 42.Мислива Т. А. Діалектизми у жіночій прозі кінця ХХ – початку ХХІ ст. (на матеріалі творів Марії Матіос). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови. 2011. Вип. 8. С. 267–271.
- 43.Мойсієнко А. К. Етнолінгвістика: навч. посіб. Київ : Академія, 2012. 248 с.
- 44.Натхненні Буковиною : літературний колаж / уклад. О. Сторощук. Чернівці : Чернівецька обл. бібліотека для дітей, 2019. 14 с.
- 45.Письменники Буковини : хрестоматія / за ред. Б. І. Мельничука, М. І. Юрійчука; ред.-упоряд. Б. І. Мельничук, М. І. Юрійчук. Чернівці : Прут, 1998. Ч. 2: Письменники Буковини другої половини ХХ ст. 439 с.
- 46.Пономарів О. Д. Культура слова : мовностилістичні поради. Київ : Либідь, 2001. 240 с.
- 47.Потапенко О. І., Потапенко Я. О., Кожуховська Л. П., Розуменко О. А. Українська лінгвокультурологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Міленіум, 2016. 367 с.
- 48.Потебня О. Естетика і поетика слова. Київ : Мистецтво, 1985. 301 с.
- 49.Римарук І. Трояка ружа, або «Солодка Даруся». Львів : Піраміда, 2005. 8 с.
- 50.Семашко Т. Ф. Мовні стереотипи із сенсорним компонентом в українській лінгвокультурі : монографія / за ред. Н. В. Слухай ; Ін-т філології Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Київ : Арт Економі, 2016. 477 с.

- 51.Сікорська Д., Кульбабська О. Діалектизми як лексичні домінанти творів Юрія Федьковича для дітей. *Тези науково-дослідних робіт* / відп. за вип. М. К. Тріска. Чернівці : КОПНЗ «БМАНУМ», 2016. С. 23.
- 52.Словник буковинських говірок. Чернівці : Рута, 2005. 688 с.
- 53.Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
- 54.Словник фразеологізмів української мови / за ред. В. М. Білоноженка. Київ : Наук. думка, 2003. 1104 с.
- 55.Сучасна українська літературна мова : у 5 т. / ред. І. К. Білодід. Київ : Наукова думка, 1969–1973.
- 56.Тележкіна О. О. Прецедентність мовно-естетичних символів національної культури в поетичному мовленні Дмитра Павличка. *Лінгвістика і поетика тексту*. Філологічні студії. 2014. Вип. 5. С. 678–687.
- 57.Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 494 с.
- 58.Українська мова : енциклопедія. 2-ге вид., випр. і доп. / редкол. : В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004.
- 59.Чередниченко О. І. Мова і національна культура. Київ : Наукова думка, 1997. 215 с.
- 60.Шарманова Н. М. Коди культури та їх репрезентація в усталених словесних комплексах. *Мовознавство*. 2013. № 2. С. 194–204.